

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2019

Niina Kuikka & Sanna Yli-Rantala

KÄYRÄPARK

– Jäsenten kokemuksia yhteisökuntoutuksesta
avovankilassa

Niina Kuikka & Sanna Yli-Rantala

KÄYRÄPARK

-Jäsenten kokemuksia yhteisökuntoutuksesta avolaitoksessa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vankien kokemuksia Käyrän avovankilan yhteisökuntoutusosastosta, Käyräparkista. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan asteittaista vapauttamista sekä Käyräparkin työntekijöiden käyttämää lähityömenetelmää.

Tutkimusotteena oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja se toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna, eli teemahaastatteluna. Tutkimuksen aineisto kerättiin yksilöhaastatteluina viideltä nykyiseltä ja neljältä entiseltä Käyräparkin jäseneltä.

Tuloksista ilmenee, että yhteisökuntoutus on jäsenten mielestä toimiva päihdekuntoutusmuoto, joka mahdollistaa vertaistuen, opettaa tunteidenkäsittelytaitoja sekä auttaa harjoittelemaan sosiaalisia kohtaamisia päihteettömänä. Käyräparkin sijainti erillään muista osastoista tukee päihteettömyyttä ja yhteisöllinen osasto antaa mahdollisuuden opetella elämänhallintataitoja. Lisäksi yhteisön antama intensiivinen tuki lisää jäsenten motivoitumista ja sitoutumista hakeutua jatkokuntoukseen vankilatuomion jälkeen.

ASIASANAT:

Yhteisökuntoutus, lähityö, päihdekuntoutus, asteittainen vapautuminen

BACHELOR'S | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Social Services | Adult Social Services

2019 | 49 pages, 4 pages in appendices

Niina Kuikka & Sanna Yli-Rantala

KÄYRÄPARK

-Members' experiences community rehabilitation in open- air facility

The aim of this thesis was to find out inmates experiences of Käyrä's open- air prison, communal partment Käyräpark. Additionally the thesis examines the inmate outreach work methods utilised by employees at Käyräpark.

The approach used in the thesis was a qualitative interview survey, implemented as a series of semi-structured interviews, or in other words themed interviews. The material for the study was gathered through individual interviews with five current, and a further four former inmates of Käyräpark.

The results show that the communal rehabilitation department at Käyräpark is viewed as an effective component in the rehabilitation of inmates. Communal rehabilitation is an effective procedure in drug rehabilitation which facilitates peer support, education in dealing with emotional issues, and drug-free social interactions. The intense support provided by communal rehabilitation also improves participants' motivation and their commitment to seek follow-up treatment in substance addiction rehabilitation. The location of Käyräpark away from other sections of the prison works in favour of drug rehabilitation and the communal aspect provides an opportunity for learning how to manage life as a sober individual.

KEYWORDS: community rehabilitation, outreach work, drug rehabilitation, gradual release

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 RIKOSSEURAAMUSASIAKKAAT	9
2.1 Päihteet ja uusintarikollisuuden riskit	9
2.2 Päihdetyö vankilassa	11
3 YHTEISÖKUNTOUTUS PÄIHDERIIPPUVUUDEN HOIDOSSA	19
3.1 Yhteisökuntoutus	19
3.2 Käyräpark	21
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmä	26
4.2 Aineiston hankinta	27
4.3 Aineiston analyysi	28
5 TUTKIMUSTULOKSET	30
5.1 Yhteisökuntoutuksen vaikutus päihderiippuvuudestaan toipumiseen	30
5.2 Asteittaisen vapautumisen vaikutus päihderiippuvuudesta kuntoutuville rikosseuraamusasiakkaille	32
5.3 Kokemus Käyräparkista ja kehitysehdotukset	33
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	39
6.1 Tulosten tarkastelu	39
6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	42
7 LOPUKSI	44
LÄHTEET	45

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset: Nykyiset jäsenet

Liite 2. Haastattelukysymykset: Entiset jäsenet

Liite 3. Suostumus tutkimukseen

Liite 4. Tutkimuslupa

KUVAT

Kuva 1. Asteittainen vapautuminen

14

Kuva 2. Käyryparkin tilasto uloskirjatuista

25

1 JOHDANTO

Käyräpark on Käyrän vankilaan kuuluva seitsemänpaikkainen yhteisökuntoutusosasto päihdeongelmallisille vangeille. Se on toistaiseksi ainoa yhteisökuntoutusta tarjoava avolaitososasto Suomessa, eikä siitä ole tehty aiempaa tutkimusta. Käyräparkin toiminta alkoi vuonna 2015 Turun ja Käyrän vankilan yhteisenä projektina. Ensimmäiset vangit sijoitettiin osastolle vielä saman vuoden lopulla. Yhteisön työryhmään kuuluu erityisohjaaja, ohjaaja ja työnjohtaja. Lisäksi yhteisölle on nimetty vastuuvartija. Osasto on sijoitettu erikseen muusta vankilasta, eivätkä vangit ole tekemisissä yhteisön ulkopuolisten vankien kanssa.

Toimeksiantajana tutkimuksellemme on Käyrän vankila. Yhteyshenkilönä toimii Käyrän vankilan erityisohjaaja Tuija Sirkola. Tutkimuksen teoreettisessa osiossa kerromme Suomen vankeinhoidossa tehdystä päihdetyöstä sekä kuinka lähityö ja asteittainen vapautuminen näyttäytyy osana vankeinhoitoa. Tutkimusmenetelmänä käytimme laadullista tutkimusta, joka toteutettiin yksilöteemahaastatteluilla. Lähestyimme aihetta erityisesti avolaitoksen- ja asteittaisen vapautumisen näkökulmasta. Selvitystyön tavoitteena oli saada vankinäkökulma esille ja kerätä tietoa, jonka avulla yhteisön toimintaa voidaan kehittää jatkossa. Käytämme työssämme vangeista pääsääntöisesti termiä ”jäsen”, sillä haluamme välttää vanki -sanaan liittyvää negatiivista mielikuvaa etenkin jo tuomionsa suorittaneiden kohdalla. Toinen huomioitava asia on, että Suomen kielessä yhteisöhoi-dolla, yhteisökuntoutuksella sekä terapeutillisella yhteisöllä ei juurikaan tehdä eroa, joten käytämme tässä työssä niitä kuvaamaan yhtä ja samaa asiaa.

Yhteisökuntoutusta on tutkittu laajasti, mutta ei avovankilan näkökulmasta. Muun muassa Sanna Heloaro (2019) on tutkimuksessaan käsitellyt vankilan yhteisökuntoutusta yhteisön työntekijöiden näkökulmasta ja Kati Perjus (2015) tarkastelee vankien kokemuksia yhteisökuntoutuksesta suljetussa vankilassa.

Suomen vankeinhoidossa on vähitellen siirrytty niin kutsuttuun ”modernin vankilan malliin”, jossa vankiin pyritään vaikuttamaan sen sijaan, että häntä vain säilöttäisiin. Vaikka kuntoutus vankeinhoidossa on kiistelty asia, on se jäänyt aktiiviseksi osaksi Suomen vankeinhoitoa muun muassa alati kasvavan päihdeongelmanongelman vuoksi (Salmi-nen 2002, 29).

Vuonna 2010 tehdystä laajasta vankien terveystutkimuksesta selviää, että liki 90 % vangeista on jonkinasteinen päihderiippuvuus (Joukamaa ym. 2010, 46.) Vankien mielen-terveys- ja päihdeongelmat ovat lisääntyneet 1990- ja 2000 – luvuilla ja useissa tutkimuksissa onkin todettu päihteiden käytön ja päihdeongelman selkeä yhteys rikollisuuteen ja rikosten uusimisriskiin (Tyni 2015, 17). Vuoden 2018 tilaston mukaan, uusintarikollisuusaste oli noin 60 prosenttia. Viiden vuoden seuranta-aikana, vuonna 2013 vapautuneista vankeusvangeista 58 % syyllistyi vähintään yhteen rikokseen, josta seurasi uusi ehdoton vankeusrangaistus tai yhdyskuntaseuraamus (Rikosseuraamuslaitos 2018a, 14).

Rikosseuraamuslaitoksen tilaston mukaan Suomen vankiloissa oli vuonna 2018 päivittäin keskimäärin 2 910 vankia. Samana vuonna rikosseuraamusalan nettokustannukset olivat 209,6 miljoonaa euroa. Yksi vanki maksoi suljetussa vankilassa 214 euroa, avovankilassa 149 euroa ja valvotussa koevapaudessa 37 euroa päivässä. Vastaavasti yhdyskuntaseuraamus, esimerkiksi yhdyskuntapalvelu, maksoi 12 euroa päivässä (Rikosseuraamuslaitos 2019a).

Päihdeongelma vaikuttaa laaja-alaisesti ja sen ympärille kietoutuu paljon problematiikkaa, kuten esimerkiksi vaikeudet arjen asioissa, koulutuksen ja työkokemuksen puute, psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat sekä rikosmyönteinen elämäntapa. (Kuussaari ym. 2017,13). Päihdeongelmat lisäävät riskiä henkilön fyysiseen ja psyykkiseen sairastumiseen sekä ennenaikaiseen kuolemaan. Rikosseuraamusasiakkaiden yleinen terveydentila on huomattavasti heikompi kuin muulla väestöllä. Päihdeongelmat, mielenterveyden häiriöt sekä maksatulehdukset ovat hyvin yleisiä vangeilla. Päihdeongelmien on todettu siirtyvän sukupolvelta toiselle ja päihteiden käyttö aiheuttaa huomattavia taloudellisia sekä sosiaalisia ongelmia yhteiskunnalle. Päihdeongelma on myös yksi merkittävimmistä uusintarikollisuuden riskitekijöistä (Suistomaa 2014, 5; Pitkänen ym. 2016, 7).

Yksi vankeuslain tavoitteista on uusintarikollisuuden vähentäminen ja rikoksettomaan elämään valmentaminen. Rikosseuraamuslaitos on pyrkinyt vastaamaan tavoitteeseensa järjestämällä vankiloissa erilaisia vapautteen valmentavia toimintoja, kuten päihdekuntoutusta, työ- ja koulutustoimintaa, sekä kurssitoimintaa. Päihdeongelmien laajuuden vuoksi suurin osa kuntouttavasta toiminnasta on kohdennettu päihdeasiakkaille (Kaurala & Kylämarttila 2010, 16).

Jatkuvasti kiristynvä taloustilanne pakottaa etsimään kustannustehokkaampia vaihtoehtoja ja panostamaan ennaltaehkäiseviin toimiin sekä rikosseuraamusasiakkaiden kokonaisvaltaiseen kuntouttamiseen. Tästä huolimatta valvotun koevapauden käyttö väheni 3 prosenttia edellisvuodesta. Myös avolaitoksen käyttöaste ja avolaitoksissa olevien vankien osuus oli laskenut hieman. (Rikosseuraamuslaitos2019a.) Yksistään päihdekuntoutukseen panostaminen ei riitä, vaan on tarkasteltava vankien tarpeita kokonaisuutena. Päihdeongelmat nivoutuvat usein mielenterveyden häiriöiden ja elämänhallinta ongelmien kanssa yhteen. Vangeille onkin hyvin tyypillistä moniongelmaisuus (Hulbakkmo 2019,19).

Yhtenä keinona päihderiippuvuuden hoidossa on käytetty yhteisöhoito. Yhteisöhoito on ryhmäterapeuttinen toimintamuoto, jossa ryhmän ja yhteisöllisyyden avulla pyritään vaikuttamaan henkilöön kokonaisvaltaisesti. Yhteisöhoidossa oleellisempaa nähdään henkilön käyttäytyminen, arvot ja asenteet, jolloin niihin vaikuttamalla voidaan vaikuttaa henkilön päihderiippuvuuteen (Miettinen-Koivusalo 2012, 13-14).

2 RIKOSSEURAAMUSASIAKKAAT

2.1 Päihteet ja uusintarikollisuuden riskit

Tilastojen mukaan reilu kolmannes vangeista on tuomittu väkivaltarikoksista ja keskimäärin neljännes vangeista omaisuusrikoksista. Vuonna 2018 huumausainerikoksista oli tuomittu reilu viidennes vangeista, kun vielä kymmenen vuotta aiemmin heidän osuutensa oli 14%. Liikennejuopumuksesta tuomittujen osuus oli vuonna 2018 kahdeksan prosenttia, mikä tarkoittaa, että niiden osuus oli laskenut puolella viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vaikka väkivaltarikoksista tuomittujen osuus on laskenut 2010 -luvusta lähtien, on heidän osuutensa kuitenkin edelleen suurin (Rikosseuraamuslaitos 2018a, 14-15).

Suomen väkivaltarikollisuudessa päihteiden vaikutus näkyy merkittävästi ja henkirikosten sekä alkoholin kulutuksen välillä on havaittu selvä tilastollinen yhteys. Vankilaan johtavista rikoksista huomattava osa tehdään päihteiden vaikutuksen alaisena. (Salminen 2002, 248.) Erityisesti humalanhakuinen juominen nostaa riskiä syyllistyä väkivaltarikokseen tai riskiä joutua väkivallan uhriksi. Vuosien 2010 – 2015 aikana alkoholin vaikutuksen alaisena oli rikoksentekohetkellä noin 70% henkirikoksesta epäillyistä sekä 70% henkirikoksen uhreista. Myös pahoinpitelytapauksista suurin osa tehdään päihteiden vaikutuksen alaisena. Miehillä alkoholin ja väkivaltarikollisuuden yhteys näkyy vahvempana kuin naisten. Lisäksi niin kutsuttu sekakäyttö on lisääntynyt, ja sen vaikutus suomalaisessa väkivaltarikollisuudessa näkyy selvästi. On tavallista, että alkoholin kanssa on käytetty muita päihteitä samanaikaisesti väkivaltarikoksen tapahtuessa (OM 2017).

Vuonna 2018 tehtiin arviointi vankiterveydenhuollon organisoinnista ja toiminnasta. Tavoitteena oli vankiterveydenhuollon ja vankiloiden kuntouttavan toiminnan kehittäminen kokonaisuudeksi, jonka lähtökohtana ovat moniammatillisuus ja vankien tarpeet (Hulbeekmo, 2019, 32).

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on vähentää uusintarikollisuutta sekä lisätä vankien edellytyksiä integroitua takasin yhteiskuntaan. Näitä keinoja ovat muun muassa kuntouttava ohjelmat, asteittainen vapauttaminen sekä lähityö. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on siirtää täytäntöönpanon painopistettä turvallisesti kohti avoimempia olosuhteita. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.)

Vangit ohjautuvat toimintoihin riski- ja tarvearvion sekä rangaistusajan suunnitelman perusteella. Rangaistusajan suunnitelman tarkoitus on vaikuttaa niihin vangin kriminogeenisiin tekijöihin eli asioihin, jotka vaikuttavat vangin rikolliseen käyttäytymiseen. Kriminogeeniset tekijät jaetaan kahteen ryhmään: staattisiin, eli riskitekijöihin, joihin ei voida vaikuttaa ja dynaamisiin riskitekijöihin, joihin voidaan vaikuttaa vankeusaikana. Staattisia riskitekijöitä on esimerkiksi antisosiaalisen käyttäytymisen historia. Dynaamisia riskitekijöitä on esimerkiksi rikollista käyttäytymistä tukevat asenteet, uskomukset, rikosmyönteinen lähipiiri, impulsiivisuus, hallitsemat päihteiden käyttö sekä ongelmat talouden hallinnassa tai perhe-elämässä (Rehnback 2011, 6).

Kuntouttavia ja vapauteen valmistamistavia toimintoja voivat olla muun muassa vangin arkielämän taitojen lisääminen tai toimintaa ylläpitävät ohjelmat. Arkielämän taitojen lisäämisen ohjelmat voivat olla esimerkiksi erilaiset kotitaloustyöt, talouden suunnittelu ja omasta hyvinvoinnista huolehtiminen sekä sosiaaliset taidot. Lisäksi vankia autetaan ohjautumaan ammatillisiin opintoihin tai työelämään vapautumisen jälkeen. Ohjelmien tavoitteena on tukea vankia omaksumaan päihteetön ja rikokseton elämäntapa sekä pienentää uusintarikollisuuden riskejä (Rikosseuraamuslaitos 2019d).

Kuntouttavien ja vapauteen valmistavien toimintojen lisäksi päihdetyö on yksi tärkeimmistä keinoista vähentää rikosten uusimisriskiä. Rikosseuraamuslaitos laati vuonna 2012 *Päihdetyön linjaukset vuosille 2012 - 2016*, joiden tarkoituksena oli muun muassa päihteiden ja päihderikollisuuden ehkäisy, käytön haittojen ehkäisy, kysynnän ehkäisy, kuntoutusketjun turvaaminen vankilasta vapautuessa, sekä henkilökunnan päihdetyön osaamisen kehittäminen. Linjausten saavuttamiseksi ja hoitojatkumoiden varmistamiseksi tarvitaan yhteistyötä sosiaali- ja terveysviranomaisten sekä paikallisten päihdealan toimijoiden kanssa (Rikosseuraamuslaitos 2012a, 35-37).

Vankien päihderiippuvuus on kymmenkertainen verrattuna muuhun väestöön. Vankilaan tultaessa, jokaiselle vangille tehdään tulohaastattelu, jossa kartoitetaan vangin päihteiden käyttöä. Tässä vangit saattavat kuitenkin kieltää tai vähätellä päihteiden käyttöään. On tavallista, että vanki on tottunut hoitamaan toimintakykyyn vaikuttavia ongelmia keskushermostoon vaikuttavilla lääkkeillä. Huomioon tulee ottaa myös se, että vankeusaika voi jo itsessään lisätä alttiutta päihteiden käytölle tai pahentaa päihdeongelmaa, sillä vankeusaika koetaan usein ahdistavana. Päihdyttäviä lääkkeitä pyritään hankkimaan vankiterveydenhuollon kautta, muilta vangeilta sekä vankilan ulkopuolelta. Lääkkeitä ja huumeita pyritään saamaan myös esimerkiksi painostamalla lomilla olevia vankeja sala-

kuljettamaan niitä vankilaan. Osa vangeista voi velkaantua vankeusaikana ja tällöin huumevelkojat saattavat kiristää vankia esimerkiksi käymällä hänen läheistensä luona (Hulbekkmo 2019, 20).

2.2 Päihdetyö vankilassa

1990-luvulla länsimaaisessa vankeinhoidossa alettiin painottamaan *what works- mikä toimii?* -ajattelutapaa. Tuolloin Suomessakin otettiin käyttöön vankeinhoidon päihdekuntoutuksen sekä toimintaohjelmien suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kehittäminen. Lisääntyneen huumausaineiden käytön ja siitä seuranneiden ongelmien takia ryhdyttiin panostamaan päihdeongelmien hallintaan sekä hoitoon ja esitettiin, että päihdeongelmien ehkäisy tulisi osaksi kaikkien vankilan ammattiryhmien työtä. Varsinkin strukturoituihin toimintaohjelmiin kohdistettiin kuntouttavaa kehittämistä, jossa keskitytään kognitiivis-behavioraalisen teorian pohjalta käsittelemään päihdeongelmaa ja rikollisuutta ylläpitäviä ajattelu- ja käyttäytymismalleja. Lisäksi suunnitelmallista jatkuvuutta pyrittiin korostamaan niin vankilan sisällä kuin vapauteen siirryttäessäkin (Perjus 2015, 10).

Vankien päihdeongelman laajuuden vuoksi, suurin osa vankilan ohjelmista on suunnattu päihderiippuvaisille. Vankilan päihdetyö voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: päihdehoitoon, päihdevalvontaan sekä päihdekuntoutukseen. Päihdehoito käsittää pääasiassa terveydenhuollon ammattilaisten toteuttaman päihdearvion, vieroitus- ja katkaisuhoidon, päihdepsykiatrisen hoidon sekä korvaus- ja ylläpito-hoidon. Päihdevalvonta on esimerkiksi valvontahenkilöstön suorittamaa päihdeettömyyden valvontaa ja tarkastustoimintaa. Päihdekuntoutus on muun muassa kuntouttavan puolen henkilökunnan toteuttamaa kuntouttavaa yksilö-, ryhmä- ja ohjelmatyötä. (Rehnback 2011, 7-8). Vankiloissa käytettävät päihdeohjelmat voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään: motivoiviin / lyhytkestoisiin ja vaikuttaviin / pitkäkestoisiin ohjelmiin. (Sirkola 2019.) Lyhyiden ohjelmien tavoitteena on jakaa tietoa sekä lisätä vangin motivaatioita päihdeettömyyteen ja pidemmät ohjelmat sisältävät päihdeettömyyden ja rikoksetonta elämää tukevia tekijöitä. Lisäksi vangilla on mahdollisuus vapaamuotoisempiin yksilökeskusteluihin päihdeohjaajan kanssa (Kaurala & Kylämarttila 2010, 16).

Päihdekuntoutusta tarjotaan lähes jokaisessa Suomen vankilassa. Tarjonnan pääpaino vaihtelee eri rikosseuraamusalueiden välillä ja vangeilla on mahdollisuus hakea toivomaansa kuntoutukseen myös muualle kuin omalle sijoitusalueelleen. Päihdeongelma sekä sen hoitomahdollisuudet otetaan vangin kanssa puheeksi useassa eri yhteydessä esimerkiksi tulohaastattelussa, terveydentilan tutkinnassa, vankilavirkailijoiden vastaanotolla, vankeusajan suunnitelman laadinnassa ja mahdollisesti siviiliin valmentavissa toiminnoissa (Heloaro 2017, 13).

Jokaisella vangilla on oikeus suorittaa tuomionsa päihteettömässä ympäristössä, jolloin ympäristön paine päihteiden käyttöön ja kiusauksiin voidaan minimoida. Tätä tarkoitusta varten joihinkin vankiloihin on perustettu niin sanottuja sitoumusosastoja, jossa jokainen vanki sitoutuu päihteettömyyteen (Varjonen 2015, 115-116). Vangeille tarjotaan päihdekuntoutusta osana rangaistusajan suunnitelmaa ja sitä toteuttavat sekä vankiterveydenhuolto että Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyöntekijät. Jotta päihdekuntoutuksella synnyty tuloksia, siihen pitää liittää muihin yhteiskunnassa selviytymistä tukevia toimia, kuten varmistamalla yhteistyössä sosiaaliviranomaisten kanssa päihdekuntoutuksen jatkuminen vielä vankeusajan jälkeenkin. Päihdekuntoutuksen tarve arvioidaan vankilassa rangaistusajan suunnitelman ja muun vankilassa tehtävän päihdetyön avulla. Päihdekuntoutukseen vankilassa osallistuu vankilasta riippuen moniammatillinen työryhmä (Sirkola 2019).

Tarjolla on myös muita toiminnallisia ohjelmia, joista päihderiippuvainen vanki voi hyötyä, vaikka ne eivät ole varsinaisesti päihdekuntoutusta. Tällaisia ovat esimerkiksi motivoivaan haastatteluun perustuva Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma, joka motivoi muutokseen sekä Cognitive Skills -ohjelma, joka keskittyy ongelmanratkaisu- ja sosiaalisiin taitoihin sekä seurausten pohtimiseen. Ohjelmat valmentavat päihteettömään elämäntapaan ja siksi ne sopivat myös päihdeongelmallisille vangeille. Lisäksi erilaiset vapauteen valmentavat ohjelmat, perheleirit ja kuntouttava työtoiminta sisältävät päihdeongelman käsittelyä ja päihteettömyyteen tukevia elementtejä (Rikosseuraamuslaitos 2019b).

Päihdekuntoutuksen tarjontaan vaikuttaa kuitenkin Rikosseuraamusalan jatkuvasti tiukeneva budjetti. Vankien päihdekuntoutuksen osalta tulevaisuus näyttää siten huonommalta kuin aiemmin (Heloaro 2018,14). Kuussaari ja muut (2017) havaitsivat, että vankien päihdekuntoutukseen osallistumisen määrä on vähentynyt 2000 -luvun kuluessa. Tähän on mahdollisesti vaikuttanut kiristyneen taloustilanteen lisäksi tilastoinnissa ta-

pahtuneet muutokset, kuntoutusohjelmien akkreditoinnin vaativuus sekä uusien seuraamusmuotojen kuten valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden käyttöönotto (Kuussaari ym. 2017, 13).

Asteittainen vapautuminen

Vuosien saatossa yhteiskunnassa, vankeinhoidossa ja kriminaalipoliittisessa ajattelussa tapahtuneet muutokset vaikuttivat siihen, että lokakuussa vuonna 2006 tuli voimaan uusi vankeinhoitolaki. Lakiuudistuksen tavoitteena oli rangaistusten täytäntöönpanon suunnitelmallisuuden lisääminen ja vankiloissa noudatettavien käytäntöjen yhdenmukaistaminen. Vankeuden täytäntöönpanosta pyrittiin saamaan kaiken kaikkiaan aikaisempaa vaikuttavampi, ennustettavampi ja suunnitelmallisempi prosessi (Liimatainen & Rantala 2016, 1).

Asteittaisen vapautumisen tavoitteena on vangin hallittu vapauttaminen takaisin yhteiskuntaan lisäämällä vähitellen vapautta sekä vastuuta. Se voi olla joko vankilan sisällä tapahtuvaa siirtymistä suljetusta osastosta avoimempaan osastoon ja/tai laitossiirtymistä, jossa vanki siirtyy suljetusta vankilasta avovankilaan. Asteittaiseen vapautumiseen pyritään, mutta kaikille vangeille se ei esimerkiksi turvallisuussyistä ole mahdollista (Sirkola 2019). Vankeuslain edellytys on, ettei vankia sijoiteta suljetumpaan vankilaan tai osastoon kuin mitä vankilan järjestys, turvallisuus ja vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät (Vankeuslaki 4:8 §; Rikosseuraamuslaitos 2012b, 6).

Vankien sijoittaminen avoimempiin ja vaikuttavampiin olosuhteisiin turvallisten ja joustavien rakenteiden sekä prosessien kautta on linjattu Rikosseuraamuslaitoksen strategiaan. Asteittainen vapautuminen mahdollistaa vangin oman vastuun lisäämistä samalla, kun ulkopuolista kontrollia vähennetään. Mikäli avolaitoksessa on tilaa ja tuomion saanut täyttää avolaitoksen edellytykset, hänet voidaan sijoittaa avolaitokseen (Rikosseuraamuslaitos 2018d). Tässä on otettu huomioon YK:n ja Euroopan neuvoston suositukset asteittaisesta vapautumisesta sekä ihmisoikeussopimusten inhimillisestä kohtelusta lausuvat artiklat. Euroopan neuvoston vankilasäännöt linjaavat, että vankilassa tulee järjestää vapautumiseen tähtäävää ohjelmaa tai osittain valvottua tai ehdotonta vapautta, johon liitetään vaikuttavaa sosiaalista tukea (Lakso & Mäntynen, 30).

Kuva 1 Asteittainen vapautuminen

Toiminnot ja vapaa-ajan määrä vaihtelee osastosta ja vankilasta riippuen. Suljetut osastot ovat päiväjärjestykseltään tiukimpia ja niissä sellien ovet avataan ainoastaan ruokailun ja toimintaan lähdön ajaksi. Suljetun vankilan avoimimmilla osastoilla toimintaa on enemmän ja sellit auki pidempään (Rikosseuraamuslaitos 2014, 3).

Vanki voi päästä tuomionsa loppuosaksi avovankilaan ja tällöin avovankila voi toimia vapauteen valmentavana laitoksena. Avovankilassa on enemmän siviilielämää muistuttavat olosuhteet ja enemmän liikkumatilaa kuin suljetussa vankilassa. Avovankilan alue saattaa olla merkitty verkkoaidalla tai kohtalaisen huomaamattomilla rajoilla, joiden sisällä vanki voi liikkua suhteellisen vapaasti. Vangilla itsellään on vastuu pysyä vankilan alueella. Vartijat kontrolloivat kuitenkin vangin liikkeitä muun muassa tarkastuksilla ja vankien ilmoittautumisilla vartijoille tai muulle henkilökunnalle tiettyinä aikoina. Kaikki Suomen avovankilat ovat päihdeettömiä ja päihdeettömyyttä kontrolloidaan virtsatestein ja puhalluskokein. Jos vanki ei sitoudu noudattamaan avovankilan sääntöjä, rikkoo niitä, tai muusta syystä eläminen avovankilan olosuhteissa ei onnistu, vanki siirtyy joko omasta halustaan tai vankilaviranomaisen toimesta takaisin suljettuun vankilaan (Salminen & Toivonen 2002, 85).

R-kuntoutuksella, eli rangaistuksen aikaisella kuntoutuksella, tarkoitetaan vangin sijoittamista ulkopuoliseen päihdekuntoutuslaitokseen tai muuhun kuntoutukseen rangaistuksen loppupuolella, jos sen katsotaan tukevan hänen kuntoutumistaan. Tätä käytetään erityisesti päihdeongelmallisille, mutta myös sellaisille vangeille, joilla on psyykkisen tai fyysisen vointinsa takia erityisiä haasteita selviytyä vapautumisen jälkeen. R-kuntoutus voi sijoittua keskelle vankeutta tai ennen valvottua koevapautta. Pisimmillään r-kuntoutus voi kestää 6 kk (Sirkola 2019; Rikosseuraamuslaitos 2018d).

Vangin sijoitus ulkopuoliseen laitokseen perustuu vankilan, sijoituslaitoksen, vangin kotikunnan ja vangin väliseen sopimukseen. Sijoituslaitoksesta, sijoituksesta aiheutuvista

kustannuksista, jatkohoidon järjestämisestä rangaistusajan päättymisen jälkeen ja muista tarpeellisista toimenpiteistä henkilön vapaudessa selviytymisen edistämiseksi neuvotellaan vangin kotikunnan kanssa. Ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen edellyttää, että vangin rangaistusajan suunnitelmassa on maininta ulkopuolisesta sijoittamisesta. Vapauttamissuunnitelma on osa rangaistusajan suunnitelmaa ja siinä arvioidaan vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palveluiden tarpeensa. Valvotun koevapauden toimintavelvoite arvioidaan aina yksilöllisesti, huomioiden riittävällä tavalla mahdollinen tuen tarve päihteettömyyden ylläpitämiseen (Rikosseuraamuslaitos 2018d).

Valvotulla koevapaudella tarkoitetaan vangin koeluontoista vapauttamista tietyin edellytyksin ennen ehdonalaiseen vapauttamista. Valvotun koevapauden aikana vanki saa asua kotona, käydä töissä tai opiskella ja hän sitoutuu noudattamaan etukäteen sovittua viikkoaikataulua sekä päihdeettömyyttä. Koevapaus voi kestää enimmillään 6 kk ennen ehdonalaiseen vapautumista (Mäkipää 2010, 3). Valvottu koevapaus on yksi keinoista, jolla pyritään mahdollistamaan suunnitelmallisen kuntoutumisen jatkuminen. Valvotussa koevapaudessa päihderiippuvainen vanki voidaan sijoittaa myös päihdekuntoutuslaitokseen. Tämän jälkeen päihdekuntoutusta voidaan jatkaa avohoidossa, esimerkiksi A-klinikalla. Edellytyksenä koevapaudella on etukäteen järjestetty asunto sekä opiskelu- tai työtoimintapaikka. Koevapausjaksoa suunnitellessa tulee hyvissä ajoin aloittaa yhteistyö vangin kotikunnan kanssa sekä hakea maksusitoumus laituskuntoutukseen. Asumiseen, toimeentuloon, opiskeluun, työhön ja terveydenhoitoon sovelletaan yleistä lainsäädäntöä. Tällöin koevapauden aikana päihdehuollon laitoshoidon kuuluu vangin kotikunnan maksettavaksi. Koska vankeuslaissa tai vankeusasetuksessa ei mainita selkeästi koevapauden aikaisten palveluiden järjestämisvastuuta, kaikki kunnat eivät ole halukkaita osallistumaan kustannuksiin. Koevapauden menettelytapaohje on vain Rikosseuraamuslaitoksen suositus. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 18-19).

Tarpeenmukainen ja riittävä päihdehoito, kuntoutuksen jatkuvuus, sekä niihin liitettävä työkyvyn arviointi edellyttää hyvää ja tiivistä yhteistyötä vankeinhoidon, päihdepalveluiden ja muiden viranomaisten välillä. Kuntien ja vankiloiden väliset palvelusopimukset edistäisivät kuntoutusjatkumoa silloin, kun ennen vankeutta aloitettua kuntoutusta olisi mahdollista jatkaa seuraamuksen aikana, ja vapautuminen ei katkaisi kuntoutusjatkumoa. Mikäli päihdekuntoutusta ei jatketa vapautumisen jälkeen, vankilan päihdekuntoutus jää helposti tuloksettomaksi. Kaurala & Kylämarttila (2010) tuo esille, kuinka vankiloiden ulkopuolista kuntoutusta tulisi hyödyntää tuntuvasti enemmän, esimerkiksi mahdollisuutena hyödyntää A-klinikan palveluita avovankiloissa. Tässä esteeksi kuitenkin

saattaa nousta niukat resurssit sekä kuntien kustannusjako, jonka mukaan vangin tulee käyttää kotikuntansa A-klinikan palveluita, mikä taas ei ole mahdollista etäisyyksien takia (Kaurala & Kylämarttila 2010, 18-19). Jotta asteittaisen vapauttamisen prosessi olisi mahdollisimman hedelmällinen, on tärkeää tuntea vanki. Vankituntemusta rangaistuksen aikana saadaan tekemällä lähityötä.

Lähityö

Lähityön tarkoituksena on tukea vangin kasvua ja kehitystä, ja sillä pyritään vahvistamaan vankien arkielämän taitoja ja päihteettömyyttä. Rangaistuksen aikana se mahdollistaa paremman vankituntemuksen, muutostyöhön aktivoimisen, omatoimisuuteen ohjaamisen sekä vapauteen valmentamisen ja sujuvoittaa vankilan arkea (Kris 2017). Lähityö on kirjattu rikosseuraamuslaitoksen strategiaan sekä oikeusministeriön ja rikosseuraamuslaitoksen tulossopimukseen henkilökunnan ja asiakkaiden vuorovaikutuksen, vankilan toiminnan sekä asiakasprosessien parantamiseksi. Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen sopimuksessa todetaan, että käyttöön otetaan lähityömallin mukainen työskentely kaikissa yksiköissä. Tämä varmistettaisiin valtakunnallisella seurantarivillä, joka valvoo lähityömallin yhdenmukaisen kehittämisen ja käyttöönoton. Kehittämisestä ja kokonaiskoordinoinnista vastaa virkamies, joka tulee olla jokaisella rikosseuraamusalueella. Lisäksi yksiköissä toimivat lähityön ohjausryhmät. Henkilöstöä koulutetaan lähityön toimintamalliin ja kehitetään esimiesten osaamista ohjata lähityötä (Rikosseuraamuslaitos 2018b; Rikosseuraamuslaitos 2018c, 9).

Koska lähityö on käsitteenä vankeinhoidossa suhteellisen uusi, sillä ei ole vielä virallista yhtenäistä määritelmää. Marraskuussa 2018 valmistuneessa tutkimuksessaan Timo Laurila toteaa, että yhtenäinen ymmärrys lähityö -termistä puuttuu, joten sen tavoitteita, vastuita ja muotoja tulisi täsmentää. Hän toteaa myös, että lähityön merkitys riippuu siitä, kuka termiä määrittelee: sitä voidaan tarkastella kolmesta eri perspektiivistä; strategiatasolla, valvontanäkökulmasta tai kuntoutusnäkökulmasta. Strategiatasolla lähityö nähdään yhtenä uusintarikollisuuden torjuntakeinona, joka vahvistaa vangin sopeutumista takaisin yhteiskuntaan. Valvontahenkilöstön näkökulmasta se on turvallisuuden takaamista ja päiväjärjestyksen ylläpitämistä, kun taas kuntoutuspuolella työskentelevät tarkastelevat sitä kuntouttavien ohjelmien ja vankien elämänhallinnan vahvistamisen näkökulmasta. Yhteistä näillä kaikilla on kuitenkin se, että lähityö on vangin kanssa vuorovai-

kutuksessa tehtävää työtä. Lähityö vankilassa voidaan nähdä siis vangin kanssa vuorovaikutuksessa tehtävänä työnä ja sitä tulisi toteuttaa kaikessa kohtaamisessa vankien kanssa. Se voi olla esimerkiksi vangin kuuntelua ja keskustelua, neuvomista sekä perehdyttämistä vankilan sääntöihin ja toimintaan sekä valmentamista rikoksettomaan elämäntapaan (Laurila 2018, 3,14).

Rikosseuraamuslaitos määrittelee lähityön työksi, jota tehdään vuorovaikutuksessa vangin kanssa ja vuorovaikutuksen tulee olla ammatillista, tavoitteellista ja sen tulee perustua Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin. Kuntouttavan lähityön yhtenä tavoitteena on saada vangit pois selleistään ja osallistumaan toimintaan. Tällöin aktivoiva ja kuntouttavan vuorovaikutus liitetään ongelmia ennalta ehkäisevään valvontaan. Lähityöllä pyritään tukemaan vankeja integroitumaan yhteyskuntaan sekä ohjataan ja motivoidaan vankeja rikoksettomaan elämään (Laurila 2018, 14).

Työntekijät määrittelevät kaiken vangin kanssa toteutettavan suoran vuorovaikutuksen lähityöksi. Lähityötä tehtäessä, työntekijällä on aktiivinen rooli kontaktin luomisessa ja sen ylläpitämisessä. Rangaistusajan suunnitelman toteuttaminen on osa tätä. Ensisijaisena tavoitteena lähityössä on se, että rikoksettoman elämän edellytykset paranevat. Vankituntemus, päiväjärjestyksen ylläpitäminen ja turvallisuuden takaaminen ovat lähityön tavoitteita, joilla pyritään vaikuttamaan laajemmin siihen, että vanki saadaan takaisin yhteiskuntakelpoiseksi. Lähityöhön ei liitetä kuntoutusta suoraan vaan kuntoutus rajataan erityisiksi toiminnoiksi esimerkiksi toimintaohjelmiksi ja työryhmiksi. Lähityön katsotaan sisältävän sekä valvonnan että kuntoutuksen aspekteja. Terminä lähityö on laaja, mutta lähityö määrittyy kuitenkin aina vangin kanssa toimimiseen, oli se sitten välitöntä ja suoraa kanssakäymistä vangin kanssa, tai edellytyksiä lähityölle luovaa välillistä toimintaa. Valvonnan näkökulmasta lähityö sisältää vain valvontaan ja turvallisuuteen liittyviä asioita, kun taas kuntouttava näkökulma tuo mukaan toimet, jotka tukevat suuntautumista rikoksettomaan elämäntapaan ja yhteyskuntaan integroitumista (Laurila 2018, 14).

Lähityön tärkeimpiä taitoja on vuorovaikutus. Suljettu vankila luo omat haasteensa vuorovaikutukseen muun muassa vankilakulttuurin, kontrollin ja valtahierarkian näkökulmasta, ja näiden vuoksi on tärkeä tunnistaa niiden vaikutus vuorovaikutukseen. Työntekijältä vaaditaan kokonaisvaltaista ymmärrystä vangin elämäntilanteesta, siihen vaikuttavista syistä ja seurauksista, jotta vuorovaikutussuhde syntyisi. Lähtökohtana on työntekijän ja vangin yhdenvertaisuus ja tavoitteena on vangin voimaantuminen. Tämä on samalla yhteistyösuhde, jossa työntekijä tuo oman persoonansa ja asiantuntijuutensa

asiakkaan käyttöön. Se, millainen vuorovaikutus työntekijän ja hän työssään kohtamiensa ihmisten välillä muodostuu, vaikuttaa olennaisesti työn tulokseen. Vaikka kohtaamiset ja vuorovaikutustavat vaihtelevat, vuorovaikutuksessa keskeisintä on toisen ihmisen ymmärtäminen. Toisen ihmisen ymmärtäminen edellyttää vähintään ajassa ja tilassa kohtaamista, yhteisiä kokemuksia ja yhteistä kieltä. Vuorovaikutustilanteessa tulisi päästä perille, miten toinen hahmottaa ja kokee maailmaa ja vasta tämän jälkeen voidaan löytää yhteinen merkitys asioille ja hahmotella yhteisiä tavoitteita. Yhteinen ymmärrys luodaan kuuntelemalla, keskustelemalla ja yhdessä toimimalla. Tällaisen yhteisen ymmärryksen luominen vankilassa voi olla haasteellista, sillä vuorovaikutustilanteisiin ja niiden määrään vaikuttavat rakenteelliset tekijät, kuten esimerkiksi vankien selleissään viettämä aika, ja työntekijöiden resurssit. Oman haasteensa luo myös valvontahenkilöstön ja vankien asenteet toisiaan kohtaan. Valvontahenkilöstö voi käyttää vuorovaikutusta vallankäyttöön tai vangin kontrolloimiseen, vanki puolestaan voi pyrkiä saamaan itselleen etuja tai vapauksia. On tärkeää tunnistaa vuorovaikutuksen välineellinen luonne, jotta se ei muodostu esteeksi aidolle vuorovaikutuksen rakentamiselle. Jotta hyvä vuorovaikutussuhde syntyy, tarvitaan luottamusta. Luottamuksen rakentamisessa työntekijällä on ratkaiseva merkitys. Tämä vaatii työntekijältä rehellisyyttä, mikä tarkoittaa, että työntekijän on uskallettava tuoda esille myös vaikeita asioita ja realistisuutta riittävästi, mutta samalla luoda toivoa ja uskoa vangin voimavaroihin ja muutoksen mahdollisuuteen. Vuorovaikutussuhteiden rakentamisessa työntekijällä on iso rooli siinä, mihin hän asettaa rajat. Tämä vaatii työntekijältä selkeää ammatillista orientaatiota ja ammattidentiteettiä. Ilman näitä vaarana on, että työntekijä sekoittaa tunteensa käsiteltävään asiaan tai asiakkaan tunteet tai vaikea tilanne vaikuttaa liiaksi työntekijään. Loppujen lopuksi, asiakas on itse vastuussa tilanteestaan ja tulevaisuudestaan (Laurila 2018, 19-20).

3 YHTEISÖKUNTOUTUS PÄIHDERIIPPUVUUDEN HOIDOSSA

3.1 Yhteisökuntoutus

Yhteisökuntoutuksella on pitkät perinteet ja sitä voidaan kutsua myös yhteisöhoidoksi tai terapeutiseksi yhteisöksi. Psykososiaalisena hoitomenetelmänä sitä on käytetty psykiatrisessa hoidossa, vammaishoidossa sekä erilaisten riippuvuuksien hoitona. Yhteisökuntoutus on syntynyt ilman ammatillista järjestelmää ja se on keskittynyt asiakaslähteisyyteen. Yhteisö tukee yksilöä hänen kasvatuksellisten, kuntoutuksellisten ja hoidollisten tavoitteidensa saavuttamisessa. Yhteisökuntoutuksessa esimerkiksi huumeiden käyttö ei ole ensisijainen ongelma, vaan huumeongelma nähdään laaja-alaisena, useisiin toiminnan osa-alueisiin vaikuttavana ongelmana. Tämän ongelman ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi kognitiiviset ja käyttäytymiseen liittyvät häiriöt, ongelmat ajattelussa, antisosiaalisuus tai mielialahäiriöt. Asiakkaat ovat siis hoidon ja kuntoutuksen keskeisiä toteuttajia eikä heitä nähdä potilaina (Hulbakkmo 2019, 29).

Yhteisökuntoutuksella tarkoitetaan yhteisön tietoista hyödyntämistä osana hoidollisen ja kuntoutuksellisen tavoitteiden toteuttamisessa. Yhteisö asettaa jäsenelleen selkeät rajat, sekä toimii toipujan peilinä. Murto (1997) toteaa, että yhteisöhoito pitää sisällään sosiaalisen ja fyysisen ympäristön, sekä terapiallisuuden, kuntoutuksellisuuden ja kasvatuksellisuuden. Nämä painottuvat vaihtelevasti yhteisötyypin mukaan. (Holmberg 2010, 55; Murto 1997, 13).

Terapeuttinen yhteisö tarkoittaa koko yhteisöä, johon kuuluvat sekä kuntoutujat että yhteisön parissa työskentelevä henkilökunta. Yhteisön on pystyttävä kohtaamaan sekä selvittämään kriisitilanteet, jotta niistä voisi oppia. Jäsenet voivat oppia ja kehittyä tutkimalla yhteisön arkea ja yhteisöltä vaaditaankin motivaatioita tarkastella päivittäin omaa toimintaansa ja tekemistään (Tillanen & Kähkönen 2012, 9). Terapeuttisen yhteisön pääperiaatteita on listattu neljä, joita ovat demokraattinen päätöksenteko, sallivuus, yhteisöllisyys ja konfrontaatio. Demokraattiseen päätöksentekoon osallistuu niin jäsenet kuin henkilökuntakin, ja sen tarkoituksena on hyödyntää jäsenten vaikutuksia toisiinsa. Sallivuudella tarkoitetaan jäsenten suvaitsevaisuutta toisiaan kohtaan. Lisäksi sen tarkoituksena on tuoda esiin jäsenten omaa ristiriitaisuutta, lisätä jäsenten erilaisuuden sietoky-

kyä ja mahdollistaa uusien käyttäytymistapojen kokeilu turvallisesti. Kolmantena on yhteisöllisyys, jolla tarkoitetaan ihmisten välistä läheisyyttä sekä välitöntä kommunikaatiota. Yhteisöllisyyden ideana on, että kaikki mitä jäsen puhuu tai tekee, voidaan terapeuttisesti käyttää. Kaikilla on oikeus olla osallisena kaikkeen ja kenellekään ei sallita etuoikeuksia. Lisäksi yhteisön reagointi yksilön käytökseen voi tuottaa korjaavia emotionaalisia kokemuksia, ja yksilöt toimivat aktiivisemmin myös yhteisön ulkopuolella. Viimeisenä periaatteena on konfrontaatio eli todellisuuden kohtaaminen, jossa jäsenet antavat toisilleen jatkuvasti palautetta siitä, kuinka muut yhteisössä kokevat heidän käytöksensä. (Murto 1997, 28-29, 35).

Honkanen & Hulkkonen (2009) viittaavat tutkielmassaan yhteisökuntoutuksen perustehtävän olevan ymmärrettävyys, selkeys ja sitoutuminen. Perustehtävät sekä yhteinen tavoite ovat ne, josta yhteisö rakentuu. Yhteisön tehtävä on tarkastella ja arvioida yhteisön käytäntöjä sekä toimintatapoja päivittäin. Tutkielmassa he tuovat esille De Leon (2000) määritelmän, jossa yhteisöllinen hoito- ja kuntoutusmalli jaetaan toiminnallisiin ja ideologisiin periaatteisiin. Niiden tarkoitus on toimia opettavaisina ja parantavina elementteinä yhteisössä. Työnteko, yhteisökokoukset, käytöksen ulkoinen muutos, ryhmätoiminta sekä yhteisön sosiaalinen rakenne ovat toiminnallisia periaatteita. Ideologiset periaatteet ovat puolestaan avoimuus, rehellisyys, turvallisuus, tasa- arvo sekä vastuullisuus. Lisäksi henkilökunnan toiminta, rooli ja taustaorganisaation tuki yhteisölle nähdään toiminnalliseksi osaksi toimintaa. (Honkanen & Hulkkonen 2009, 8, 38).

Vankilan yhteisökuntoutuksen arvot pohjautuvat Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaisesti oikeudenmukaisuudesta, turvallisuudesta, ihmisarvon kunnioittamisesta sekä uskosta ihmisen mahdollisuuksiin kasvaa ja muuttua. (Rikosseuraamuslaitos 2018b.) Nämä arvot ja niiden merkitys korostuvat yhteisökuntoutuksessa asukkaiden ja työryhmän välisessä vuorovaikutuksessa (Murto 1997, 15.) Suomen ensimmäinen vankilan yhteiskuntoutusosasto oli 1990 -luvun puolivälissä perustettu Keravan kisko, joka perustui hierarkkiseen yhteisöhoitomalliin. Myöhemmin hierarkkisen yhteisöhoitomuodon rinnalle tuli demokraattinen yhteisöhoito, niin kutsuttu Sörkka -malli, jonka pohjalta nykyinen yhteisökuntoutuksen käsikirja on laadittu ja akkreditoitu (Miettinen-Koivusalo 2012, 10.)

Rikosseuraamusvirasto tilasi ja kustansi yhteisökuntoutusohjelman käsikirjan, joka perustuu Janika Lindströmin opinnäytetyöhön sekä Virpi Riekin ja Sörkka -yhteisön työryhmän laatimaan työryhmätyöskentelyn käsikirjaan. Käsikirjan tekoon vaikutti myös vuo-

sina 2009–2010 toteutettu kehittämisprojekti, jossa Sörkkä -yhteisön yhteisökuntoutus-ohjelma kävi läpi akkreditointiprosessin. Sörkkä -yhteisön yhteisökuntoutuksen toiminnalle myönnettiin kahden vuoden aikainen akkreditointi (Miettinen-Koivusalo 2012, 12). Akkreditointi on hyväksymismenettely, jossa asiantuntijoista koottu työryhmä tarkastaa kriteerien mukaisesti käsikirjaan perustuvat tavoitteelliset kuntoutukset sekä toimintaohjelmat ja hyväksyy ne. Asiantuntijatyöryhmä koostuu yleensä yliopistojen eri tieteenalojen tutkijoista ja muista ansioituneista asiantuntijoista. Hyväksymismenettelyn tarkoitus on varmistaa tieteellisen tutkimuksen perusteella, että rikosseuraamusasiakkaille suunnatut ohjelmat vaikuttavat uusintarikollisuuteen vähentävästi, mikäli toteutus tapahtuu asianmukaisella tavalla. Rikosseuraamuslaitoksella akkreditointi otettiin käyttöön vuonna 2002. Vuosien saatossa käsikirjaa on muokattu yleisempään muotoon, jotta sitä voitaisiin käyttää myös muissa avo- ja suljetuissa vankiloissa yhteisöhoidon käsikirjana. Sörkkä -yhteisön mallia on sovellettu sen jälkeen muun muassa Kestilän ja Turun vankiloissa, ja Turun vankila on toteuttanut yhteisöhoitoa vuodesta 2008 lähtien. Sörkkä -yhteisön käsikirja on toiminut pohjarakenteena nykyiselle vankiloiden yhteisökuntoutus käsikirjalle (Perjus 2015, 19). Tällä hetkellä akkreditoitua yhteisökuntoutusta järjestetään Helsingin-, Turun-, Vaasan- sekä Käyrän vankiloissa. Sukevan-, Kuopion- ja Kylmäkosken vankiloissa on osastoja, joissa on yhteisöllisiä elementtejä, mutta ei kuitenkaan akkreditoitua päihdekuntoutusta (Sirkola 2019).

3.2 Käyräpark

Käyräpark on Käyrän avovankilan yhteydessä toimiva seitsemänpaikkainen yhteisökuntoutusosasto, jonka työryhmään kuuluu erityisohjaaja, ohjaaja, työnjohtaja ja vastuuvartija. Käyräparkin toiminta alkoi vuonna 2015 Turun ja Käyrän vankilan yhteisenä projektina. Käsikirjan ohjeistuksen mukaan osasto on sijoitettu erikseen muusta vankilasta, eikä vangit ole tekemisissä yhteisön ulkopuolisten vankien kanssa. Käyräparkin toiminta perustuu vankiloiden yhteisökuntoutuksen akkreditoituun käsikirjaan ja rikosseuraamuslaitoksen strategiaan ihmisen kykyyn muuttua ja kasvaa. Käyräparkin toimintaa ohjaa myös sen pyrkimys rakentaa kuntoutusjatkumoa, pyrkiä avoimempaan täytäntöönpanoon, sekä panostaa asteittaiseen vapautumiseen. Kuntoutusjatkumot vankeuden aikana ja intensiivinen kuntoutus myös avolaitoksessa, toimivat päihdelinjausten lähtökoh-tina (Heloaro 2018, 17).

Yhteisöön hakeutuminen alkaa siitä, kun vanki itse lähettää hakemuksen. Tällöin alkaa valintaprosessi, joka valikoi yhteisöön niitä vankeja, joilla päihteiden käyttö on vaikuttanut elämäntyyliin, joilla on haasteita elämänhallinnassaan sekä rikosmyönteinen elämäntapa. Yhteisökuntoutus on tarkoitettu niille vangeille, joiden rikoksen uusimisriski on keskikorkea tai korkea. Rangaistusajan suunnitelma otetaan huomioon hakemuksia käsitellessä. Jos hakijan valintakriteerit ovat täyttyneet, työryhmä haastattelee ja valitsee yhteisöön soveltuvat vangit. Ensisijaisesti haastatteluissa arvioidaan miten vangin tarpeet ja tavoitteet soveltuvat tarkoituksenmukaisesti yhteisön toimintaan sekä vangin riittävä fyysinen ja psyykkinen toimintakyky. Haastattelun tavoitteena on selvittää vangin motivaatio sekä tarve kuntoutumiselle. Valitulla vangilla on yhden kuukauden koeaika yhteisöön saapuessaan, jolloin hänen sopeutumistaan ja motivaatiotaan arvioidaan henkilökunnan ja muiden yhteisön jäsenten taholta. Yhteisökuntoutuksen aikana jokaiselle vangille laaditaan yksilöllinen jatkokuntoutussuunnitelma, jonka tavoitteena on vangin sitouttaminen päihteettömään ja rikoksettomaan elämäntapaan siten, että toiminta tukee tavoitteita. Jatkokuntoutus voi tapahtua esimerkiksi toisessa vankilassa, päihdekuntoutuslaitoksessa tai avokuntoutuksessa. Moniammatillinen yhteistyö vankilan henkilökunnan ja siviilipuolen toimijoiden kanssa tukee hyvää jatkokuntoutussuunnitelmaa (Heloaro 2018,19-20; Sirkola 2019).

Yhteisökuntoutusosastoa ohjaa vankilan sääntöjen lisäksi yhteisön omat säännöt ja tasojärjestelmä. Kolmeosainen tasojärjestelmä on yhteisön oma hierarkkinen järjestelmä, jonka tavoitteena on lisätä kuntoutujien vastuuta itsestään ja toisistaan eri tasojen myötä. Jokaiseen tasoon on määritetty jäsenten sosiaalisuus, henkikohtainen kasvu ja psykologinen ulottuvuus ja jokaisella tasolla on omat vastuutehtävät. Yhteisökokouksessa arvioidaan vangin kuntoutumistavoitteiden toteutuminen ja sen perusteella seuraavalle tasolle eteneminen. Lisäksi etenemiseen vaikuttaa yhteisössä oltu aika ja sen aikaisista vastuutehtävistä suoriutuminen. Jos katsotaan, ettei vanki ole edistynyt kuntoutumisessaan, etenemistä tasoilla ei tapahdu (Heloaro 2018, 21).

Erilaiset toiminnalliset, kuntouttavat ja itseapuun keskittyvät ryhmät kuuluvat yhteisöjen menetelmiin. Toiminnallisiin ryhmiin kuuluvat vankilassa muun muassa työtoiminta ja niissä vankiloissa, joissa työtoimintaa ei ole tarjolla, on sisällytetty muita toimintoja viikko-ohjelmaan. Muun muassa ruokaryhmissä tai muutoin sovituissa ruokailuhetkissä opetellaan arjentaaitoja, kun ruoka valmistetaan ja syödään yhdessä. Liikunta on tärkeä osa toiminnallisia menetelmiä ja laitoksesta riippuen viikko-ohjelmaan voi olla sisällytetty aa-

mulenkki tai esimerkiksi kuntosali kaksi kertaa viikossa. Vankilan resurssien ja toimitilojen salliessa, kädentaitoja voi harjoittaa esimerkiksi puutöitä tekemällä (Heloaro 2018, 20).

Päihdeongelmaa ja siihen liittyviä teemoja käsitellään yksityiskohtaisemmin kuntouttavissa ryhmissä. Esimerkiksi elämäntarinarikossa vanki työstää viisi erilaista tehtävää itselleen ja jotka lopuksi esitetään muulle yhteisölle. Tehtävässä käydään läpi muun muassa omaa päihdehistoriaa, päihteiden käytön ja lopettamisen hyötyjä ja haittoja sekä pohditaan ”tulevaisuuden minää”. Lisäksi jokainen vanki kirjoittaa elämäntarinansa sellaisena kuin hän sen itse kokee ja jakaa sen yhteisön kanssa. Teemaryhmät käsittelevät päihderiippuvuutta ja siitä toipumista. Aiheet saattavat löytyä valmiiksi sovitulta listalta tai yhteisössä keskustelua herättäneestä päihdekuntoutumiseen liittyvistä aiheista. Jokaisella vangilla on myös mahdollisuus toivoa aiheita, joita hän haluaisi käsitellä yhteisössä. Aiheiden kirjo voi olla hyvin laaja, koska päihdeproblematiikka on hyvin moniulotteinen. Teemat voivat liittyä esimerkiksi itsetuntemukseen, retkahdukseen, jatkokuntoutukseen, sosiaalisiin suhteisiin tai vaikka talouteen. Ryhmien kokoonpano ja sen hetkinen tilanne vaikuttaa aiheisiin. Tunteiden tunnistamista ja niiden käsittelyä opetellaan havaitsemaan tunneryhmissä. Päihteiden käytön loppuessa addiktit kokevat tyypillisesti erilaisten tunteiden lisääntyvän. Päihderiippuvuuteen kuuluu usein osana kyvyttömyys käsitellä vaikeita tai epämukavuutta aiheuttavia tuntemuksia ja tunneryhmissä pyritään opettelemaan näiden tunteiden ja tilanteiden hallintaa (Heloaro 2018, 20-21).

Vertaistuellalla on katsottu olevan merkittävä rooli varsinkin päihdekuntoutujan toipumisprosessissa. Pitkään kestäneeseen päihteidenkäyttöön liittyy usein syyllisyyden tunnetta ja häpeän kokemuksia, jolloin tarve tulla hyväksytyksi ja ymmärretyksi korostuu (Saari-Holm & Vihtonen 2015, 10-11). Vertaistuki perustuu ajatukseen siitä, että kaikki ryhmässä olijat ovat samankaltaisessa tilanteessa ja näin voivat antaa ainutlaatuisen tuen toisilleen. Yhteisten kokemusten jakaminen auttaa ryhmäläisiä ymmärtämään, etteivät ole yksin asioidensa kanssa, ja vertaistukiryhmän kannalta on olennaista, että ilmapiiri on turvallinen ja kannustava. Keskusteluiden on tarkoitus luoda yhteisyyden tunnetta, herättää toivoa sekä antaa uusia näkökulmia henkilön kokemuksiin ongelmiin ja tarjota niihin ratkaisua. Lähtökohdiltaan ryhmät voivat olla hyvinkin erilaisia, mutta tavoitteet samansuuntaisia ja olennaista toiminnassa on, että henkilöt jakavat kokemuksiaan ja tuntemuksiaan. Vertaistuki ei korvaa ammattilaisten antamaan apua, mutta täydentää omalta osaltaan palveluiden tarjontaa. Vertaistuki ei välttämättä sovi kaikille tai kaikkiin tilanteisiin. Sosiaalisen vertailuteorian mukaan, vertaistukiryhmiin löytyy kaksi syytä. Samassa

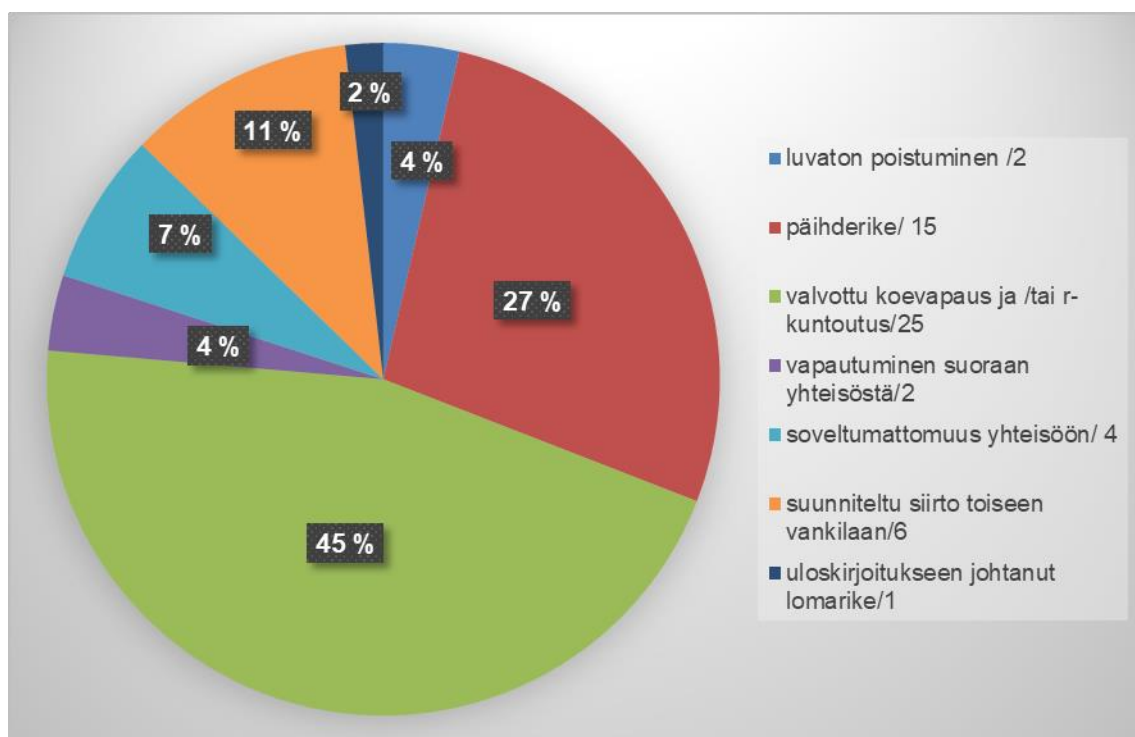
tilanteessa olevat henkilöt pystyvät parhaiten tarjoamaan sosiaalista tukea toisilleen. Kohtaaminen toisten henkilöiden kanssa, jotka kamppailevat samojen ongelmien parissa vähentää stressiä ja ahdistusta. Toiseksi vertaistukiryhmät vähentävät henkilön tunnetta ongelmiansa ainukertaisuudesta ja poikkeavuudesta. Tällöin ulkopuolisuuden tunne vähenee tai häviää (Pennanen 2007, 30-33).

Yhteisöön tullessaan vangin on sitouduttava ryhmätoimintoihin, ellei hänen terveydentilansa ole osallistumisen esteenä. Tällöin vangilta vaaditaan sairaslomatoimisto. Itseavul-liset ryhmät, ulkoilut sekä mahdolliset rentoutusryhmät ovat vapaaehtoisia. Vankilan jär-jestyssääntöjen ohella yhteisön toiminnan perusta on turvallisuus. Yhteisössä keskustel-laan aina niin myönteisistä kuin kielteisistäkin esille tulleista asioista. On kuitenkin otet-tava huomioon, loukkaako asian käsittely yhteisössä jonkun yksityisyyttä tai laitosturval-lisuutta. Mikäli vanki rikkoo yhteisön sääntöjä, asian vakavuudesta riippuen, seurauk-sena voi olla tason aleneminen tai siirto pois osastolta. Lievemmissä rikkomuksissa vanki voi itse vaikuttaa seuraamuksiin ottamalla vastuuta tekemisestään ja keskustelemalla asiasta rehellisesti (Heloaro 2018, 21).

Rikkomuksesta ja sen seurauksesta on hyvä keskustella yhteisössä avoimesti, sillä toi-sen vangin rikkomus opettaa myös muille yhteisön jäsenille vastuunottamista. Jos joku yhteisön vangeista syyllistyy rikokseen osastolla tai lomalla, rikkoo lomaehtoja tai antaa positiivisen huumeeseen, hänet poistetaan yhteisöstä välittömästi. Asia käsitellään aina yhteisössä jälkeensä, ja poistettu vanki voi halutessaan osallistua näihin keskusteluihin, vaikka ei olisikaan enää yhteisön jäsen (Miettinen-Koivusalo 2012, 59-63).

Turun- ja Käyrän vankiloiden yhteisöt tekevät tiivistä yhteistyötä. Turun vankilan yhteisön ohjaaja käy viikoittain pitämässä ryhmää Käyräparkissa, jolloin työntekijät pääsevät ar-vioimaan kuntoutuksen jatkumista. Käyräparkin ohjaaja käy vastaavasti Turun yhteisössä jolloin, Käyräparkin ohjaaja pääsee tutustumaan vankeihin jo ennen kuin he ovat hake-neet Käyräparkiin. Tämä auttaa työntekijöitä arvioimaan vangin valmiuksia Käyräparkin avoimempiin olosuhteisiin ja hänen soveltavuuttaan yhteisöön (Heloaro 2018, 17).

Käyräparkin yhteisöön on sen toiminnan aloittamisen jälkeen sijoitettu yhteensä 62 van-
kia. Alla oleva kaavio (Kuva 2.) osoittaa, että yhteisön 55 uloskirjatuista vangeista suurin
osa, eli 60% on vapautunut tai siirtynyt yhteisöstä suunnitellusti valvottuun koevapau-
teen, r- kuntoutukseen tai toiseen vankilaan. Rikkeen takia yhteisöstä poistettuja oli 29%
ja luvattoman poistumisen takia poistettuja 4%. Uloskirjatuista 7% on poistettu yhteisöstä
yhteisöön soveltumattomina. Yhteisössä on tällä hetkellä 7 jäsentä, joita ei ole huomioitu
tässä tilastossa.

Kuva 2. Yhteisöstä uloskirjatut vangit (Sirkola 2019.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää jäsenten kokemuksia yhteisökuntoutuksesta Käyräparkissa. Tutkimuksen tavoitteena oli haastattelujen avulla saada jäsenten ”ääni kuuluviin” ja kerätä aineistoa yhteisön toiminnan kehittämistä varten. Saatuja tuloksia voitaisiin hyödyntää jatkossa myös yhteisökuntoutuksen käsikirjan päivittämisessä. Tutkimuskohteena olivat Käyräparkin entiset ja nykyiset jäsenet. Käyräpark on miesosasto, joten kaikki haastateltavat olivat 21-64 vuotiaita miehiä. Päädyimme tähän aiheeseen, sillä kumpaakin meistä kiinnosti päihde- ja rikosseuraamustyö. Saimme idean tutkimuksemme Käyrän vankilan erityisohjaajalta, Tuija Sirkolalta. Toimeksiantajan toiveena oli erityisesti avovankilanäkökulman esiin tuominen, sillä Käyräpark on tällä hetkellä ainoa avovankilaosasto Suomessa, jossa yhteisökuntoutusta toteutetaan. Toiveena oli tarkastella aihetta myös asteittaisen vapautumisen ja lähityön näkökulmasta.

Tutkimusotteena oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja se toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna, eli teemahaastatteluna. Laadullista tutkimusta tehtiin aineistolähtöisesti eli aineisto toimi lähtökohtana teorialle. Koimme, että laadullinen tutkimus antaa tässä syvemmän ymmärryksen siitä, kuinka vangit kokevat yhteisökuntoutuksen. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää luonnollisessa ympäristössä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja yksityiskohtaisesti. Laadullisen tutkimuksen tyypillisiin piirteisiin kuuluu lisäksi se, että ihmistä suositaan tiedonkeruun lähteenä, laadullisten metodien käyttöä, haastateltavat valitaan tarkoituksenmukaisesti ja teoriapohja muotoutuu tutkimuksen edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa todellisuus nähdään moninaisena kokonaisuutena, jossa tapahtumat vaikuttavat toisiinsa ja näin ollen tutkijan on mahdollista löytää erilaisia yhteyksiä näkökulmasta riippuen (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Huomioimme lisäksi sen, että tutkimustulokset saattaisivat olla liian suppeat määrällisen tutkimuksen tekemiseen, sillä Käyräpark aloitti toimintansa 2015 ja näiden vuosien aikana sen on aloittanut vasta 62 vankia.

Tutkimuskysymyksemme olivat:

- Miten entiset ja nykyiset jäsenet kokevat Käyräparkin yhteisökuntoutuksen vaikuttaneen heidän päihderiippuvuudestaan toipumiseen?
- Miten jäsenet kokevat yhteisökuntoutuksen asteittaisen vapautumisen näkökulmasta?
- Miten jäsenet kokevat yhteisökuntoutuksen Käyräparkissa ja minkälaisia kehitysehdotuksia heillä on?

4.2 Aineiston hankinta

Haastateltaviksi saimme yhteensä yhdeksän jäsentä, viisi nykyistä ja neljä entistä, joilla lähes kaikilla oli kokemusta niin suljetun vankilan yhteisökuntoutuksesta kuin avovankilan yhteisökuntoutuksesta. Haastateltaviksi valikoituivat Käyräparkin nykyisistä jäsenistä vapaaehtoisesti kaikki. Entiset jäsenet valikoituivat niistä, jotka ilmoittautuivat meille haastattelupäivään mennessä. Laadimme haastattelulomakepohjat (liite 1 ja liite 2), joita käytimme haastatteluissa. Ajallisesti haastattelut kestivät 45 minuutista 1,5 tuntiin yhden haastateltavan kanssa kerrallaan. Nykyisten jäsenten haastattelut suoritimme Käyrän vankilassa yhteisön tiloissa ja entiset jäsenet haastattelimme heidän ehdottamassaan paikassa.

Aineiston hankinta tapahtui puolistrukturoidulla haastattelulla, eli teemahaastattelulla. Haastattelimme jäsenet yksitellen, vaikka ryhmähaastattelulla olisimme voineet saada nopeammin tietoa samoista asioista. Yksilöhaastattelun perusteena oli jäsenten yksityisyyden suojaaminen käsitellessämme arkaluontoisia asioita ja täten vapaamman ilmapiirin. Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.) Haastattelu ei etene eksaktien ja yksityiskohtaisten kysymysten mukaan vaan ennalta suunniteltuihin teemoihin kohdistuen, jolloin haastattelu etenee niihin liittyvien täydentävien kysymyksien mukaan. Haastattelussa pyritään ottamaan huomioon ihmisten omat tulkinnat ja merkityksenantonsa. Haastateltavan vapaalle ilmaisulle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään käymään läpi kaikkien haastateltavien kanssa. Teemahaastattelu edellyttää tutkijan perehtymistä käsiteltäviin aiheisiin ja tuntemusta haastateltavien tilanteesta. Myös haastateltavien valintaan kannattaa kiinnittää huomiota: Haastateltaviksi kannattaa valita sellaisia henkilöitä, joilla arvellaan olevan parhaiten tietoa tutkittavista aiheista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b).

Opinnäytetyötä tehdessä jokaisen tekijän tulee noudattaa hyvää tutkimuseettistä käytäntöä. Tämä tarkoittaa luotettavuutta, rehellisyyttä, avoimuutta ja hyviä tieteellisiä käytäntöjä koko prosessin aikana. Materiaaleja kerätessä tulee ottaa huomioon, ettei haastateltavien henkilökohtaiset tiedot tule ilmi, eikä salassapitosopimuksia missään vaiheessa rikota. Tutkimuksen ajan on hyvä tiedostaa omat henkilökohtaiset arvot ja pohtia voivatko ne mahdollisesti vaikuttaa, ja millä tavoin, tämän kohderyhmän kanssa tehtävään työhön. Haastateltavien arvoja sekä toimipaikan arvoja tulee kunnioittaa koko prosessin aikana (TENK 2012). Kerroimme heti haastattelun alussa, keitä me olemme ja mihin haastatteluita käytetään. Haastateltavien henkilötietoja tai muita tunnistetietoja emme kysyneet, koska niillä ei ollut tutkimuksen kannalta merkitystä. Annoimme haastateltaville litteroinnin yhteydessä tunnisteeksi kirjain-numero -yhdistelmän satunnaisesti. Julkaisusta opinnäytetyön tekstistä olemme jättäneet pois myös paikkakuntien nimet ja viittaukset työntekijöihin, ettei edes vankilan työntekijät voi tunnistaa haastateltavia heidän historiansa kautta. Ennen haastatteluja pyysimme haastateltavia allekirjoittamaan suostumuslomakkeen (liite 3), jossa haastateltavat vakuuttavat ymmärtäneensä haastattelun perustuvan vapaaehtoisuuteen, haastattelun olevan missä vaiheessa tahansa keskeytettävissä ja että osallistumatta jättämisestä ei koidu heille seuraamuksia.

4.3 Aineiston analyysi

Haastattelujen jälkeen purimme aineiston puheesta tekstimuotoon litteroimalla. Litterointi voidaan tehdä koko kerätyistä aineistosta tai valikoiden teema-alueiden mukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Päädyimme litteroimaan koko aineiston, sillä halusimme saada haastateltavien ”äänen kuuluviin”. Tällöin saimme mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan heidän tilanteistaan ja tarvittaessa koko haastattelumateriaali olisi tallessa, jos siihen haluaisi vielä tutkimuksen aikana palata. Litteroitua materiaalia kertyi yhteensä noin 70 sivua, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5.

Aineiston analyysiä voi tehdä monella eri tavalla, kun kyseessä on laadullinen tutkimus. Sisällönanalyysissä voidaan analysoida aineiston yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia ja se voi olla teoria- tai aineistolähtöistä. Koimme, että sisällön analyysillä saamme selkeyttä aineistoomme, eikä se vaadi rajaamaan työtämme tarkasti joko teorialähtöiseen, tai aineistolähtöiseen analyysiin, vaan voimme tarvittaessa yhdistää teorian ja aineiston (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a).

Tavoitteenamme oli saada vastaukset kolmeen tutkimuskysymykseemme. Näistä kolmesta teemasta teimme omat otsikot post- it lapuille. Litteroidut vastaukset tulostimme paperille ja jaottelimme aineiston siten, että ne jakautuivat noiden kolmen teeman alle vastausten mukaan. Erottelimme vielä vastaukset värikyniä käyttäen myönteisiin ja kielteisiin kokemuksiin. Tällä tavalla saimme helpommin hahmotettua aineiston kokonaiskuvan. Lopuksi siirsimme aineiston sähköiseen muotoon opinnäytetyö -kansioomme. Keskustelimme vastauksista ja niiden luonteesta; vastasivatko ne tutkimuskysymyksiimme ja mitä johtopäätöksiä voimme niistä tehdä. Tuloksista koostimme raportin, jossa teimme johtopäätöksiä sekä toimme haastatteluun vastanneiden suoria lainauksia esille.

Tutkimustuloksissa käsittelemme analysoitua aineistoa ja lisäksi olemme ottaneet haastattelumateriaalista suoraan lainattuja sitaatteja. Olemme merkinneet lainauksen jälkeen sulkuihin, onko vastaaja ollut entinen jäsen (EJ) vai nykyinen jäsen (NJ). Jätimme analyysivaiheessa numeroinnit pois, jotta vastauksia ei voi liittää tai yhdistellä toisiinsa. Muokkasimme sitaatteja niin, ettei vastauksista voi tunnistaa esimerkiksi puhetyylin takia yksittäistä henkilöä, ja näin ollen vastaajien anonymiteetti säilyy. Lisäksi koimme tarpeelliseksi poistaa lainauksista epäolennaisia täytesanoja, jotta tekstin lukeminen olisi selkeämpää.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Yhteisökuntoutuksen vaikutus päihderiippuvuudesta toipumiseen

Haastatteluista ilmeni, että vangit hakeutuivat osastolle, sillä kokivat tarvitsevansa kuntoutusta ja päihteettömän ympäristön. Turhautuminen päihdemaailmaan oli osastolle hakeutuneilla suuri. Tieto Käyräparkista tuli jäsenille joko vankiloiden päihdeohjaajilta tai muilta vangeilta. Kaikki haastateltavat olivat rikoksenuusijoita ja kaikilla haastateltavilla oli ollut päihteidenkäyttöä useita vuosia. Suurimmalla osalla vastanneista oli ollut päihdeiden sekakäyttöä, eikä yksittäisen päihteen merkitys korostunut tuomioon johtaneissa rikoksissa.

Jokainen toi esille päihteidenkäyttöön liittyvän rikollisen toimintansa tai rikollisen toiminnan vaikutuksen päihteiden käyttöönsä. Lähes kaikki haastateltavat kokivat, että tärkein syy hakeutua Käyräparkin yhteisökuntoutusosastolle oli väsyminen vankilakierteeseen sekä oma motivaatio irtautua päihteistä ja päihdemaailmasta. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta osastolle hakeutuneilla ei ollut merkittäviä ennako-odotuksia, sillä realistista tietoa Käyräparkista oli saanut ohjaajilta haastattelutilanteessa osastolle hakeutuessa. Jokainen haastateltava koki Käyräparkin yhteisökuntoutusosaston vahvistaneen omaa haluaan päästä eroon päihteistä. Etenkin entiset jäsenet kokivat yhteisökuntoutuksen tärkeänä osana omaa kuntoutumispolkuaan. Haastateltavista kaikki kokivat yhteisökuntoutuksen opettaneen heitä puhumaan ja jakamaan avoimesti omia ajatuksiaan, sekä antaneen heille kuulluksi tulemisen kokemuksen. Sekä nykyiset että entiset jäsenet kokivat oppineensa tunteiden käsittelyä, joka on vaikuttanut heidän elämänhallintakykyihinsä vahvistavana tekijänä.

”Sieltä on tullu sellasia uusia asioita ja näkökulmia niiku esim tunteiden käsittelystä ja tunteita ylipäättään. Ku ei niitä koskaa oo käsitelly tai ajatellu silleen siviilissä, vaikka muut niistä ois muistutelluki. Nyt on niinku eka kertaa ite tapetilla. Ja paljokin saanu tietoo riippuvuudesta.” (NJ)

” Sehän on niiku ainoo oikee tapa mikä on toiminu mulle. Ku sä saat niin monta peilii siihen ympärille ja sitku sä oot ite peilinä muilla.” (EJ)

Kaikki haastateltavista nostivat yhteisökuntoutusosaston vertaistuen merkityksen suureksi päihderiippuvuutensa hoidossa. Vertaistuen saanti vankeusaikana koettiin madaltavan kynnystä hakeutua vertaisryhmiin myös vankeusajan jälkeen.

”No se vaikutti niiku niin et mä oon tässä nyt selvinpään. Mä oon niin monta vuotta käyny juttelee jollekin päihdetyöntekijälle eikä siitä oo silleen ollu vaikutusta. Niinku ainut juttu mikä mulla on toiminu ku ei se ois kenenkään työntekijän kanssa mitenkään mahdollista. Siinä ku on samanlaisii ihmisii jotka siinä samoja asioista vääntää ni onhan se vertaistuki ihan eri juttu.” (EJ)

”Mä koen et tuolla NA- ryhmissä käynti saa eri tavalla näkemään sen et millasta elämä vois olla sitku on ollu selvinpään jo tosi pitkään, ni on alkanu pikkuhiljaa uskoo, et itelläkin on mahiksia olla selvinpään. Et se vertaistuki mitä saa sieltä on ihan erilaista, ku mitä missään muualla. Siellä on ihan eri henki, ku missään muualla, siellä on mukava olla. Ja sit ku siel tapaa vankilan ulkopuolisia ihmisiä, ni ei koe itteensä nii ulkopuoliseks, saa kontaktia.” (NJ)

Yhteisökuntoutusosastolla haastateltavat kertoivat saaneensa opetella sosiaalisia tilanteita päihteettömänä. Osa haastateltavista nosti esille, että keskusteluiden aiheet olivat aiemmin olleet hyvin päihteisiin sidonnaisia ja kokivat myönteisinä sen, että keskusteluiden aihealueet olivat laajemmat, kuin pelkästään päihdemaailmaan tai -kuntoutumiseen keskittyviä.

Etenkin entiset jäsenet kokivat tärkeänä osana kuntoutumisprosessiaan, että ovat saaneet elämäänsä ystäviä ja henkilöitä, jotka eivät käytä enää päihteitä. Osalla haastateltavista ystäväpiiri oli aiemmin täysin päihteisiin sidoksissa, jolloin epävarmuus ja huoli yksinäisyydestä nousi esille kuntoutumisprosessissa. Ohjaajien osallistuminen keskusteluihin ja ryhmiin koettiin hyödyllisenä asiana, tällöin päihdekuntoutujat saivat kuulla myös sellaisten henkilöiden näkökulmia ja ajatuksia, joilla ei ole ollut päihderiippuvuutta tai ole ollut itse päihdekuntoutuja.

”Ilman yhteisökuntutuksii en ois tässä.” (EJ)

”Tää on vahvistanu sitä mun päätöstä et haluun irti päihteistä. Se mikä mulle on ollu täällä suurin juttu, on se et oon oppinu käsittelemään niitä tunteita. Se helpottaa mun olemista niin paljon. Ja vertaistuesta saa aina jotain, jos vaan kuuntelee muita. Ja sit vielä, ku kuulee sellasen näkemyksen, jolla ei oo päihdeongelmaa, niin se avartaa tosi paljon. Kun päihdeidenkäyttäjillä on niitä sokeita pisteitä aika paljon, siis kaikessa muussakin.” (NJ)

5.2 Asteittaisen vapautumisen vaikutus päihderiippuvuudesta kuntoutuville rikosseuraamusasiakkaille

Asteittaisella vapautumisella, sekä vapauden ja vastuun lisäämisellä vähitellen koettiin olevan suuri merkitys kuntoutumisen kannalta. Kysyttäessä entisiltä jäseniltä jatkokuntoutuksen merkityksestä, jokainen kertoi sen olevan todella tärkeä osa kuntoutumisprosessia. Avokuntoutusosastolla luottamuksen osoittaminen vastuun lisäämisellä valvonnan, ohjaajien ja kuin muidenkin jäsenten osalta on koettu motivoivana tekijänä kuntoutumisessa. Haastateltavien mukaan luottamusta ja motivoitumista päihdekuntoutumiseen on lisännyt vahvasti myös avovankilan ympäristö, joka on erillään muista osastoista. Tämä on nähty tukevan päihteistä irtautumista, kun päihdeiden tarjontaa ei ole yhtä paljon kuin suljetussa vankilassa.

”Jos mä oisin kivitalosta valmistunu, ni ihan taatusti oisin vetämässä. Et tää kuntoutusjatkumo on se juttu.” (EJ)

”Ellen olis tullu tänne (jatkokuntoutukseen), olisin lähteny vanhojen käyttäjien luo... Ja varsinkin se r-kuntoutusaika... Se oli se juttu. Mä liputan ihan ehdottomasti sitä. Jos oisin joutunu lähtee tyhjän päälle, sanotaan vaikka että mä olisin Käyrästä lähteny... Todellakin oisin heittäny hanskat ajat sitte.” (EJ)

Päihdekuntoutuminen avolaitoksessa koettiin positiivisena ja tukea antavana. Vastuun lisääntyminen koettiin lisäävän myös omaa päätöstä päihteettömyydestä. Erillään muista osastoista oleva Käyräparkin koettiin olevan turvallinen ympäristö sillä päihdetarjontaa

osastolla ei juurikaan ole. Suurin osa haastateltavista koki, että henkilöillä, jotka hakeutuvat Käyräparkin avokuntoutusosastolle, on suurempi motivaatio päihdekuntoutumiseen. Osa haastateltavista kertoi, että Käyräparkin avokuntoutusosasto oli lisännyt merkittävästi motivaatiota irtautua päihhteistä. Avokuntoutusosastolla on mahdollista osallistua ulkopuoliseen riippuvuusryhmään mikä koettiin antavan tukea jatkaa kuntoutumista vankila-ajan päätyttyä.

”Vähän niinku sellasella ajatuksella, et ku tää tuomio loppuu, niin jotain pitää olla siellä siviilissä. Ja sitku siellä näkee, et ainakin joitain se NA-ryhmissä käynti auttaa, ni en mä ainakaan uskalla olla kokeilematta.” (NJ)

”Mä olen sieltä saanu tän alkuraittiuden ja koen sen erittäin hyvänä, ja edelleenki, et oli pakollinen se ensimmäinen NA. Et se on ollu todellakin suuri apu.” (EJ)

Sekä nykyiset että entiset jäsenet kokivat vapauteen valmistelun tärkeäksi osaksi vankeusaikaa ja päihdekuntoutusta. Tutustumiset paikkoihin, josta voi vapautuessaan saada tukea kuntoutumiseensa, koettiin tärkeäksi osaksi turvallisen vapautumisen näkökulmasta ja päihdekuntoutumisen jatkona.

”No se anto mul tosi paljon. Et ku sai kokee sen, et elämä voi selvinpäinkin olla tosi siistii. Käytiin tekee kaikkee sellasta, mitä ei ennen ollu tehny. Ja sit ku sai niitä selväpäisii ystävii, et eihän mulla ollu hajuukaan siitä, mitä se selvänä olo on, ja mitä ne ihmiset oikeen sit tekee.” (EJ)

”Ens viikolla sit mennään, lähetään tonne mun kotikuntaan käymään, et siel on noit mun verkostoja yritetään laittaa niin sanotusti kuntoon, sellanen verkostopalaveri, et kyl ainakin niinku senkin hoitanu tosi hyvin...”(NJ)

5.3 Kokemus Käyräparkista ja kehitysehdotukset

Esille nousi, kuinka Käyräparkin yhteisökuntoutusosasto oli vaikuttanut kokonaisvaltaisesti elämänhallintataitoihin. Osa koki oppineensa osastolla arjenhallintaa ja sosiaalisia

tilanteita ensimmäisen kerran päihteettömänä. Kaiken kaikkiaan yhteisökuntoutusta Käyräparkissa pidettiin toimivana konseptina. Jäsenet olivat tyytyväisiä siihen, että tällaista ylipäättään järjestetään. Sopeutuminen yhteisöön koettiin helpoksi kaikkien jäsenten osalta. Jokainen haastateltava koki, että osastolla on turvallista, ja että he ovat päässeet osalliseksi yhteisössä. Ohjeistusta ja ohjausta koettiin saavan tarpeeksi ohjaajilta ja muilta yhteisön jäseniltä. Muutama oli sitä mieltä, että yksilöohjausta voisi olla enemmänkin ja että älylaitteet sallittaisiin tietyin ehdoin.

”No mut otettiin tosi hyvin vastaan et oli helppo tulla. Tohon ku mä tulin pihaan, ni jätkät tuli auttaa kamojen kannossa ja esitteli paikat. Ja sit ohjaaja oli tuttu, ni oli helppo, ku oli ennestään tuttu ihminen. Se helpotti sit sitä alkua toimia henkilökunnan kaa.” (NJ)

”Mä sanon nyt et ehkä siellä saisi olla mun mielestä jo ne älypuhelimet käytös. Et ihmiset oppis vähän käyttäytyä sosiaalisessa mediassa. Ehkä jopa se, et ruvetta anomaan itte sieltä... Nyt ku siel on se tietokonemahdollisuus nii sä pääset... Noh pääset kattomaan asuntoi ja pääset kirjastoon ja sit linja-automatkat, et mitään muuta asiaa sul ei oo nettii siellä. Siin vois olla ehdot, et hävitetään kaikki vanhat puhelinnumerot, kaikki käyttävät facebook-kaverit, elikkä luodaan uusi facebook-profiili sulle...” (EJ)

Osaston aikataulut ja käytännöt koettiin toimiviksi sekä säännölliset päihdetestaukset luonnolliseksi osaksi kuntoutumista ja kuntoutukseen sitoutumisessa. Retkahdusten tai yleisesti ongelmien käsittelyt hoidetaan hyvin ja yhteisön kesken. Vastuun lisääminen vähitellen koettiin luottamuksen osoituksena mikä lisäsi osallisuuden tunnetta vangeilla sekä lisääntyneenä motivaationa omaan päihdekuntoutumiseen. Tasojärjestelmästä kysyttäessä jäsenet kokivat sen toteutuneen oikeudenmukaisesti, muttei nähneet sitä kovinkaan oleellisena osana yhteisökuntoutuksessa.

” No mun mielestä niitä (päihdetestauksia) on ihan sopivasti, et se vähän vaihtelee. Se on se viimeinen, et jos tulee sellasia ajatuksia, et tekis mieli käyttää esimerkiksi lomilla, ni mä tiän et sit ku tuun takas, ni mut testataan. Tulee vähän niiku sellanen turvallinen olo.” (NJ)

Ryhmän koko oli yksi vaikuttavista tekijöistä ja alle kymmenen henkilön ryhmä oli kaikille vastanneista sopiva. Ryhmässä asioiden jakaminen on helpompaa silloin kun ryhmä ei ole liian pieni (alle 5) tai liian suuri (yli 10). Liian pienessä ryhmässä yksilö nousee helposti liiaksi esille, joka vaikeuttaa henkilön avautumista henkilökohtaisista asioista muille ryhmäläisillä. Liian suuressa ryhmässä on taas vaarassa yksilöllisen huomion jääminen liian vähäiseksi.

”...Mä olin itte niin et meit oli neljästä seittemään. Meit ei ollu kertaakaan kahdeksaa. Se kahdeksan ois ollu liikaa. Mä olen edelleenkin sitä mieltä. Tai sit sitä henkilökuntaa enemmän sinne, eli saa sitä yksilökeskustelua. Jos ei joka viikko, ni ainakin joka toinen viikko tartteis olla jokaiselle vangille vaikka sellanen tunnin aika, et ne pystyis... Vois sitä omaa suunnitelmaa ja jatkoo päivittää.” (EJ)

Haastateltavat kokivat, että Käyräparkin yhteisökuntoutusosastolle hakeutuneista suurimmalla osalla oli halu irrottautua päihdemaailmasta ja aito motivaatio päihdekuntoutumiseen.

”Kyl mä koen et yhteisöstä saa tukea. Me nostetaan kissa pöydälle, jos joku alkaa esim. eristäytymään. Ni kyllä niitä käsitellään, kun on niiden aika. Ja sit päihdeongelmaisilla on paljon puutteita kaikessa elämänhallinnassa, ni yhteisökuntoutus on siit tosi tärkeä, et saa tukea ja oppii.” (NJ)

”Tänne ketkä tulee, ni niillä on ehkä isompi motivaatio kuntoutua, ku suljettulla osastolla, jonne ehkä haetaan sen takii et sais helpotusta joihinkin muihin asioihin. Ja toki sielläkin on ihmisiä, jotka haluaa oikeesti apua, mut se riittää et siellä on yksikin, joka ei oo puhtaana ni se riittää sit pilaamaan sen jutun. Ja tietysti se, et täällä pääsee niistä huumeista etäälle.” (NJ)

Kehitysehdotuksina nousi esille osaston työtoiminnan laajentaminen enemmän merkityksellisemmäksi. Tällä hetkellä vangeilla on työtoimintaa 1,5 päivää viikossa ja suurin osa haastateltavista toivoi, että työtoimintaa olisi enemmän. Haastateltavat eivät osanneet vastata kuinka työtoiminta tukee heidän kuntoutumistaan. Vastatauksista nousi kui-

tenkin esille, että he olivat kokeneet vähäisenkin työtoiminnan tukevan heidän kuntoutumistaan, ja osastolla ollessa keskittyminen on pääsääsiassa riippuvuuden työstäminen itsensä kanssa.

”Meillä on yks kokonainen ja yks puolikas päivä töitä. Et joskus, ku tekee jotain hommaa ni aattelee, et tää kyl ei nyt yhtään tuo mitään. Mut mä oon koko ajan aatellu et työt on hyväks. Saa aivot narikkaan hetkeks. Enemmänkin sais olla työtehtävii ja mennä vaikka laitoksen ulkopuolelle auttamaan jotain, et sais vähän sitä sosiaalisuuttakin.” (NJ)

”Siis kyllähän mä nyt tottakai ajattelen, et se liittyy ihan samalla lailla, et täytyy opetella sitäkin ruveta tekeen. Siviilissäkin täytyy tehdä vaan kaikkee, mikä ei nyt välttämättä aina tunnu niin kivalta. Kyl se voi aamulla ehkä vähän vituttaakin lähtee... Tietää et jotain tyhjämpäivästä mennään tekemään, mut että kyl sil on kuitenkin tarkoitus.” (NJ)

Moni haastateltavista nimesi keskustelut kokemusasiantuntijan ja psykologin tarpeelliseksi. Kokemusasiantuntijan tuomaa tietoa ja kokemusta arvostettiin niin päihdekuntoutumisen, kuin myös rikoskierteen katkaisemisessa. Kokemusasiantuntija, jolla on kokemusta päihdekuntoutumisesta sekä rikollis- ja vankilamaailmasta nähtiin ensiarvoisen tärkeänä. Kaksi haastateltavaa toivoi askeltyöskentelyä myös avovankilan osastolle, mutta toisaalta teemat koettiin olevan liian samanlaisia kuin suljetun vankilan päihdekuntoutusosastoilla.

”No esimerkiks suljetus vankilassa oli sellanen, jolla oli oma kokemus, ni sellanen ois ollu tosi tärkeä myös Käyräparkissa. Niinku kokemusasiantuntija.” (EJ)

”Joku psykologi tai tämmönen, siis ettei se olis aina sen ohjaajan vastuulla niitten keskustelujen vetämiset, vaan et siin vois olla eri ammattilaisia. Psykologi vois olla ja just sosiaalihommist ihan, et ku siel on teemapäivät mitä tehdään minäkin päivänä et jokaiselle teemalle ehkä oma vetäjä. Ja joku kokemusasiantuntija ois hyvä. Ku me samaistutaan, me löydetään joka asiasta hiukan jotain omaa, vaikkei se menis ihan pilkulleen samalla tavalla, mut siit pystyy aina ottamaan jotain...” (EJ)

Haastatteluissa nousi esille myös turhautuminen samojen asioiden käsittelyyn varsinkin niiden jäsenten osalta, jotka olivat tulleet Käyräparkiin jostain toisesta yhteisöstä. Haastateltavat toivat esille, että suljetussa ja avovankilassa voitaisiin keskittyä eri teemoihin. Suljetussa vankilassa voitaisiin pureutua esimerkiksi päihteettömyyteen motivoimiseen, tietoon päihderiippuvuudesta ja valmentamista avolaitosolosuhteisiin. Avolaitoksessa teemoiksi ehdotettiin vapauteen valmentamista, tietoteknisten taitojen parantamista, käytännön asioiden hoitoa, motivoimista sekä tietoa eri jatkokuntoutusmahdollisuuksista.

”Nää mitkä tulee toisesta yhteisöstä esimerkiksi nyt Saramäestä tai Sörkasta... He kapinois sitä, et näit samoja asioita pyöritään mitkä on ollu siellä. Et se sais olla ennemminki simmonen jatkopaikka, elikkä et on vankilayhteisö missä käsitellään niitä asioita, sit tulee tämmönen niin sanotusti avotaloyhteisö, missä käsiteltäis vähän niinku enemmän siviiliinpäin asioita ja sit tämä (jatkokuntoutus), et mul on ollu tää ihan ehdoton reitti...” (EJ)

Vastauksissa ohjaajien merkitys nousi tärkeinä. Vastaajat kokivat tarvitsevansa peilin omille ajatuksilleen niin sanotuilta normaaleilta henkilöiltä. Henkilökunta koettiin ammatitaitoiseksi ja etenkin ohjaajat keräsivät runsaasti kiitosta työstään yhteisössä. Ohjaajien koettiin olevan tärkeä osa yhteisöä. Valvonnan ja johdon suhtautuminen koettiin puolestaan negatiiviseksi ja lähes jokainen haastateltavista (sekä entisistä, että nykyisistä) toivoi vastuuvartijan osallistumista yhteisökokouksiin. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että ohjaajia voisi olla enemmänkin. Haastateltavista kahdeksan nosti esille sen, millainen kokemus heille on jäänyt vankilan työntekijöiden kohtaamisesta. Työntekijä, jonka vanki oli kokenut olevan passiivinen keskustelussa, ei osoittanut kiinnostusta vuorovaikutukseen vangin kanssa tai ottanut kontaktia muutoin kuin sanovan mitä vangin tuli tehdä, koettiin hyvin negatiivisena ja yhteistyötä haittaavana tekijänä.

”No ainut mikä vaan on tuo valvonnan puoli joka suhtautuu meihin.. Tuntuu et niillä on niin väärä kuva tästä ja meistä. Niiden pitäis käydä täällä meidän

kokouksissa joka viikko, mut ei ne tuu. Et ne niinku näkis ja kuulis mitä me tehdään ja puhutaan täällä.” (NJ)

“Ohjaajil on alotuspaketti ihan vitun hyvin hallussa, mut sit vartijat... Me oltiin todella vähän vartijoiden kans tekemisis. Ne hoiti sen hommas minkä ne hoiti, ni hyvin. Mut sit ko tulee se ja apulaisjohtaja, ni en tiedä miks heil on joku negatiivinen, et ehkä se on se luottamuksen puute mikä on...” (EJ)

Lähes kaikki haastateltavat antoivat kiitosta Käyräparkille ja kokivat Käyräparkin kokonaisuudessaan vaikuttavan heidän päihderiippuvuudestaan toipumiseen sekä lisäävän elämönhallintataitoja.

”No kaiken tän oon oppinu, puhumaan asioista se on niiku se et pystyy olemaan avoin ja jakamaan omia asioita. Et mitä mä oon sieltä saanu ni elämää. Enhän mä osannu mitään mikä kuuluu niiku normaali ihmisen arkeen. En mä ollu ikinä avannu yhtäkään kirjekuorta tai käyttäny nettiä. Sieltä (Käyräparkista) ne kaikki tuli ku eihän suljetulla voi käyttää nettiä ni en mä voinu sen käyttöö siellä opetella. Et siellä Käyräparkissa opettelin niitä elämän asioista.” (EJ)

”Kyl yhteisökuntoutus on kokonaisuutena tosi tärkeä juttu tässä. Se et se on erillää. Sillä ollaan keskenään et siel oo niitä käyttäjiä. Hieno paikka se on opetalla elämään selvinpäin.” (EJ)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu

Tuloksista ilmenee, että Käyräparkin yhteisökuntoutusta pidetään toimivana hoitomuotona päihdekuntoutuvalle rikosseuraamusasiakkaalle. Avovankila mahdollistaa vangin osallistumisen viikoittain ulkopuolisiin vertaistukiryhmiin ja tutustumisen henkilöihin, joilta voi saada vertaistukea ja jonka kanssa voi jakaa kokemuksia vankeusajan jälkeenkin. Tämä madaltaa kynnystä hakeutua siviilissä myös muihin tukiryhmiin. Suomessa päihderiippuvuuteen vertaistukea tarjoaa muun muassa AA- sekä NA- ryhmät. Haastateltavat rikosseuraamusasiakkaat kokivat tarvitsevansa vertaistukea päihderiippuvuuden lisäksi myös rikoksettoman elämäntavan tueksi. Vapautuvan vangin tukipalveluja ja palvelunohjausta kehittävät ja tuottavat kuntien lisäksi järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat kuten esimerkiksi Varsinais-Suomen sininauha, Kriminaalitukisäätiö ja sen ylläpitämä Portti vapautteen -verkkopalvelu, Tampereella toimiva Silta-valmennusyhdistys sekä KRIS Suomenkeskusliitto ry (Rikosseuraamuslaitos 2019c).

Haastateltavat toivat esille asteittaisen vapautumisen tärkeyden uusintarikollisuuden sekä päihdeongelmien hoidossa. Vastanneet kokivat Käyräparkin yhteisökuntoutuksen sekä asteittaisen vapautumisen auttaneen heitä päihderiippuvuuden ymmärtämisessä ja siitä toipumisessa. Varsinkin entisten Käyräparkin jäsenten vastaukset viittaavat vahvasti siihen, että asteittaisen vapautumisen mahdollistama kuntoutusjatkumo oli yksi tärkeimmistä syistä, jotka tukivat heidän valintaansa pysyä päihdeettömänä myös vankeusajan jälkeen. Tietoisuus siitä, että vankeusajan jälkeen voi osallistua ryhmiin tai saada kontaktin ihmisiin, jotka ymmärtävät sekä tukevat päihdeettömyyteen, oli erityisen tärkeää vastanneille. Haastateltavat toivat esille suljettujen vankiloiden runsaan päihdetarjonnan, joka osaltaan vaikeuttaa pysymään päihdeettömänä, vaikka vanki olisikin suljetun vankilan päihdeettömällä osastolla. Haastateltavat kokivat, että Käyräparkin sijainti erillään muista taloista auttoi pysymään erossa päihdeistä.

Avovankilan olosuhteet antavat myös mahdollisuuden harjoitella elämänhallintataitoja hyvin eri tavoin kuin suljetussa vankilassa. Avovankila mahdollistaa vangille sosiaalisten tilanteiden harjoittelua päihdeettömänä ensimmäistä kertaa jopa vuosikymmeniin. Lisäksi esimerkiksi internetin käytön mahdollisuus, jota nyky-yhteiskunnassa painotetaan muun

muassa viranomaisasioiden sekä laskujen maksamisessa verkkopankissa, voi avovankilassa harjoitella ennen vapautumista. Tämä lisää myös vangin elämänhallintakykyä.

Lähityö- sanaa ei yksikään haastateltavista tiennyt etukäteen. Kuitenkin kaikki vastanneista toivat esille, miten merkityksellisenä he kokivat vankilan työntekijöiden muun muassa ohjaajien ja vartijoiden vuorovaikutustaitojen, tai niiden puutteen, vaikuttaneen kohtaamisiin henkilökunnan kanssa. Lähityö vankeinhoidossa lisäsi vankien ja ohjaajien välistä vuorovaikutusta, turvallisuuden tunnetta ja luottamusta. Näitä tarvitaan avovankilan olosuhteissa eri tavalla kuin suljetulla osastolla, koska avovankila antaa vangeille joustavammat olosuhteet. Tällöin vangin oma vastuu noudattaa sovittuja sääntöjä lisääntyä samalla kun vanki saa enemmän vapauksia. Ohjaajien rooli koettiin tärkeäksi osaksi yhteisöä, ohjaamaan ja tukemaan yhteisön toimintaa yhteisön sisällä kuin sen ulkopuolellakin. Valvontahenkilökunnan osallistuminen tai osallistumisen puuttuminen yhteisön kokouksiin vaikuttaa yhteisön jäsenten ja valvontahenkilökunnan välisiin suhteisiin ja tämä lisää epäluottamusta ja väärinymmärryksen kokemusta kummaltakin puolelta. Vangit yksilöivät vankeinhoidon henkilöstön hyvin vahvasti kohtaamisten perusteella. Vangeille ei ollut niinkään merkitystä oliko työntekijä ohjaaja, vartija, sosiaalityöntekijä tai muu vankilan työntekijä kohtaamisissa, vaan yhteistyöhalu muodostui enimmäkseen työntekijän vuorovaikutuksesta vangin kanssa. Työntekijöiden myönteinen vuorovaikutus, kuuntelutaito ja yksilöllinen kohtaaminen lisäsi vangin arvostusta työntekijään, eikä vähentänyt työntekijän auktoriteettista asemaan vangin silmissä. Tästä näkökulmasta, on lähityölle vankeinhoidossa perustelut.

Kehitysehdotuksia tuli yli puolelta vastaajista. Kuusi yhdeksästä vastaajasta oli sitä mieltä, että tekemistä saisi olla enemmän ja että se olisi jollain tavoin hyödyllistä, kuten esimerkiksi muiden auttamista. Erityisesti työtehtävien vähäisyys, vain 1,5 päivää viikossa, keräsi kritiikkiä. Osalla vangeista nousi esille tarve saada jakaa omia kokemuksiaan päihdekuntoutujana sekä halua auttaa muita yhteisöjä. Huomioon tulisi ottaa se, ettei vastaajat välttämättä osanneet kertoa, miten sen hetkinen työtoiminta tukee heidän päihitteettömyyttensä tai kuntoutumistaan.

Tutkimuksemme antaa paljon aiheita jatkotutkimuksille. Tutkimusta tehdessä Käyräpark on toiminut vasta 4 vuotta ja sen on käynyt 62 vankia. Tutkimustuloksia tarkkaillaan tulee siis ottaa huomioon Käyräpakin ikä sekä otannan pieni koko. Lisäkysymyksiä aiheesta antaa vaikuttavuuden arviointi, asteittaisen vapautumisen merkitys uusintarikollisuudessa, elämänhallintataitojen lisääminen rikosseuraamusasiakkailta, lähityön vaiku-

tus vankeinhoidossa sekä pohdinnat siitä, kuinka paljon rikosseuraamusasiakkaat tarvitsevat tukea siviilielämään paluuseen. Suomessa toimii tällä hetkellä yhteensä 26 vankilaa, joista suljettuja laitoksia on 15 ja avovankiloita 11 (Rikosseuraamuslaitos 2019d). Koska mies- ja naisvangit sijoitetaan vankiloissa eri asunto-osastoille, ei naisvankeja ole Käyräparkissa. Tästä syystä tähän tutkimukseen vastanneista kaikki olivat miehiä. Käyräpark on toiminnassaan ainoa Suomessa, joten sukupuolen merkitystä tutkimustuloksiin ei voi tällä hetkellä tutkia. Tutkimustamme voisi lisäksi laajentaa niin, että saataisiin myös niiden entisten Käyräparkin jäsenien ääni kuuluviin, jotka eivät ole saaneet tai halunneet osallistua mihinkään tukea antavan palveluun vapautumisensa jälkeen.

Tutkimuksen tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää tutkimuksissa, jotka liittyvät vankien päihdeongelmiin sekä asteittaisen vapautumisen vaikutukseen uusintarikollisuuteen. Tutkimustulostemme perusteella, kriminaalipolitiikassa huomiota tulisi kiinnittää asteittaisen vapautumisen vaikutusta uusintarikollisuuteen sekä lähityön merkitykseen vankeinhoidossa. Vankien laaja terveys selvitys on tehty viimeksi vuonna 2010 jolloin on ilmennyt vankien päihderiippuvuuden yleisyys. Media tuottaa jatkuvaa tietoa päihderiippuvuuden ja rikollisuuden yhteydestä mutta tieteellisesti tutkittua tietoa aiheesta on kovin vähän saatavilla julkisten palveluiden kautta. Lisäksi ajankohtaisena kysymyksenä voisi esittää: Kuinka paljon rikosseuraamusasiakkaat, joilla on lyhyt tuomio, saavat tukea päihderiippuvuuteensa?

Kokonaisuudessaan päihteidenkäytön vaikutusta rikollisuuteen on hankala tutkia koska päihderiippuvainen henkilö voi kieltää tai vähättellä päihderiippuvuuttaan. Tutkimus haastaa pohtimaan Suomen vankeinhoitoa ja päihderiippuvaisten rikosseuraamusasiakkaiden tarpeita sekä ennaltaehkäisevän päihdetyön tarpeesta. Missä määrin vankilan tarkoitus on vastata kasvavaan päihdeongelmaan? Uusintarikollisuuden vähentämiseksi Rikosseuraamuslaitos nostaa esille päihdetyön tärkeyden vankeinhoidossa. Mitä päihdetyön ja lähityön osaamisvaatimuksia tämä asettaa työntekijöille ja kuinka paljon työntekijöille suunnataan koulutusta ja resursseja päihdetyön osaamiseen rikosseuraamusasiakkaiden kanssa?

Vangin integroituminen takaisin yhteiskuntaa vankeusajan jälkeen ja motivoituminen rikoksettomaan elämäntapaan edellyttää Rikosseuraamuslaitokselta olosuhteita, jotka tarjoavat vangeille mahdollisuuden harjoitella turvallisesti yhteiskunnan vaatimia niin kutsuttuja normaalin elämän taitoja. Avovankila ja yhteisökuntoutus on toimiva menetelmä uusintarikollisuusriskin vähentämisessä sekä haastavan päihdeproblematiikan hoidossa.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen ja sen tulosten uskottavuus sekä luotettavuus perustuu eettisyyteen ja hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamiseen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamiseen ohjeet, joiden mukaan hyvään tieteelliseen menettelyyn keskeiset lähtökohdat ovat muun muassa: Rehellisyys ja huolellisuus läpi tutkimusprosessin, tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaiset tutkimus-, tiedonhankinta- ja arviointimenetelmät, otetaan asianmukaisella tavalla huomioon muiden työt ja saavutukset ja että tutkimus tallennetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen edellytysten mukaan (Hirsjärvi ym. 2009, 24; TENK 2012, 6).

Keskustelimme opinnäytetyön toteuttamisesta yhdessä Käyräparkin ohjaajan kanssa jo ennen tutkimussuunnitelman aloittamista. Kävimme läpi tutkimukseen vaadittavia lupia sekä tutkimuksen toteuttamista Käyräparkissa. Haimme tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen tutkimusluvan (Liite 4.), joka vaaditaan tutkimusta tehdessä. Pohdimme vaihtoehtoja, kuinka saisimme yhteyden Käyräparkin entisiin jäseniin, sillä meidän ei ollut mahdollista saada vapautuneiden vankien tietoja vankitietojärjestelmästä. Löysimme sattumalta yhteyshenkilön Käyräparkin entisiin jäseniin, kun osallistuimme Turussa järjestetyille yhteisökuntouksen kehittämispäiville 24.01-25.01.2019.

Tutkittavalle on annettava kaikki oleellinen tieto siitä, mitä tutkimuksessa tapahtuu, miten tietoja käsitellään ja että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä osallistumatta jättäminen johda seuraamuksiin. Suostumuksen saamiseksi, kaikille osapuolille pitää olla selvää, että tutkittava on ymmärtänyt tämän informaation. Tutkittavan anonymiteetista tulee huolehtia koko prosessin ajan, lähtien suunnitteluvaiheesta aina tuloksiin ja niiden hyödyntämiseen saakka (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Kävimme noin kuukausi ennen haastattelujen alkamista esittelemässä opinnäytetyömme tarkoitusta Käyräparkin ohjaajille ja Käyräparkin nykyisille jäsenille. Annoimme jokaiselle sen hetkiselle Käyräparkin jäsenelle haastattelukysymykset, joita esittäisimme haastattelussa, jotta heille olisi mahdollisuus perehtyä kysymyksiin jo etukäteen. Informoimme vankeja meidän vaitiolovelvollisuudestamme ja annoimme heille suostumuslomakkeen haastatteluun, jossa kerrotaan osallistumisen vapaaehtoisuudesta, anonymiteetin säilymisestä sekä siitä, että haastatteluun osallistumisesta tai osallistumisen jättämisestä ei koidu heille minkäänlaisia seuraamuksia. Ennen haastatteluja kävimme läpi uudelleen suostumuslomakkeen jokaisen haastateltavan kanssa ja allekirjoitimme niistä

kahdet kopiot, toinen meille ja toinen haastatteluun osallistujalle. Kävimme läpi uudelleen opinnäytetyön taustat, tarkoituksen ja aineiston säilyttämisen. Haastateltavalta pyydettiin lupa haastattelun nauhoittamiselle. Haastattelutilat järjestettiin niin, etteivät työntekijät tai muut ulkopuoliset kuule haastattelua, ja haastateltava sai missä vaiheessa tahansa keskeyttää haastattelun ilman erillistä syytä. Teimme samoin entisten Käyräparkin jäsenten kanssa. Varmistimme haastateltavilta kysymällä ovatko ymmärtäneet läpikäytyt asiat ja pyysimme heitä kysymään, jos jotain jäi epäselväksi. Haastatteluissa emme missään vaiheessa kysyneet haastateltavan nimeä tai muita henkilötietoja, vaan kirjasimme vastaajat satunnaisilla kirjain-numero -yhdistelmillä.

Haastatteluiden jälkeen litteroimme nauhoitetut haastattelut omille tietokoneillemme ja poistimme ääninauhoitteet. Jaoimme materiaalin keskenämme kansioon, johon vain meillä oli pääsy. Poistimme litteroinnit ja muut materiaalit, kun opinnäytetyö oli hyväksytty. Pidimme tärkeänä, että valmiissa raportissa haastateltavien identiteetti pysyisi salassa myös vankilan työntekijöiltä, joten jätimme lainatuista lauseista pois kaiken sellaisen, joilla vastanneiden henkilöllisyys voitaisiin tunnistaa, kuten esimerkiksi viittaukset kotipaikkakuntaan tai omaan tuomioon.

Tutkimustulosten luotettavuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon se, että kaikki haastatellut entiset jäsenet olivat käyneet saman jatkokuntoutuksen Silta-valmennuksessa. Yhdistys tukee entisiä rikosseuraamusasiakkaita integroitumaan takaisin yhteiskuntaan vankeusajan jälkeen. Luotettavuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös lähteiden laatu ja määrä. Osasta käsittelemistämme aiheista oli saatavilla tietoa hyvin niukasti. Esimerkiksi tutkimuksemme lähityö -osio perustuu lähes kokonaan Laurilan (2018) tutkimukseen, sillä lähityö on terminä niin uusi, ettei sille ole vielä virallista yhtenäistä määritelmää. Näistä seikoista huolimatta tutkimus on mielestämme pätevä ja tulokset luotettavia.

7 LOPUKSI

Tavoitteemme oli kuulla entisten ja nykyisten jäsenten kokemuksia yhteisökuntoutuksesta Käyräparkissa: Mitä eroa on suljetun ja avovankilan yhteisökuntoutusosastoilla vapautumisen näkökulmasta, miten lähityö koettiin ja onko avovankilalla sekä asteittaisella vapautumisella ollut merkitystä heidän päihderiippuvuutensa hoidossa. Aikataulullisesti suunnittelimme tämän työn valmistuvan kevään 2019 aikana, mutta huomasimme nopeasti, että tämä tutkimus vaatii enemmän aikaa, jotta olisimme tyytyväisiä lopputulokseen.

Saimme työn päätökseen marraskuussa 2019 ja koemme, että tutkimuksemme onnistui kaiken kaikkiaan hyvin ja että sitä oli erittäin mielenkiintoista tehdä. Haastateltavien löytäminen ja tutkimuksen toteutus onnistui odotettua helpommin, ja haastateltavat suhtautuivat positiivisesti tutkimuksen tekoon. Hyvästä yhteistyöstä suuret kiitokset Silta-valmennukselle, joka tarjosi meille mahdollisuuden tutustua toimintaansa sekä Tuija Sirkolalle, jolta saimme idean tämän tutkimuksen tekoon, ja joka toimi tärkeänä yhteyshenkilönämme tutkimuksessa koko prosessin ajan. Lopuksi lämpimät kiitokset kaikille haastateltaville, Käyräparkin entisille ja nykyisille jäsenille avoimuudestaan ja luottamuksestaan. Tutkimuksen teko antoi meille tuleville sosiaalialan työntekijöille tietoa ja näkökulmia hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikasta, lähityön merkityksestä vankeinhoidossa ja päihderiippuvuuden vaikutuksesta niin yksilö kuin yhteiskunta tasolla.

LÄHTEET

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. Painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Heloaro, S. 2018. Yhteisöjä kehittämässä. Yhteisökuntoutuksen kehittämispäivät 6. – 7.4.2017. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusala. Helsinki: Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.11.2019. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/148788/SannaHeloaro.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Hulbekkmo, M. 2019. Tietoisuustaidot osana vankilan päihdekuntoutusta. Opinnäytetyö. Helsinki: Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.11.2019. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/186233/Hulbekkmo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

Holmberg, J. 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Honkanen, S. & Hulkkonen, J. 2009. Elämää yhteisössä - Mainiemen kuntoutumiskeskuksen Into-yhteisön asiakkaiden kokemuksia yhteisöllisyydestä. Opinnäytetyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.11.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4060/Honkanen_Sari.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Joukamaa, M. ja työryhmä 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidon tarve. Perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Viitattu 17.11.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMA-CEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyokyky_ja_hoidontarve.pdf.

Kaurala, M. & Kylämarttila, V. 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutuksen asema. Kriminaalihuollon tukisäätiö Raportteja 2/2010. Viitattu: 11.11.2019. <https://docplayer.fi/18243539-Rangaistuksesta-vapautuvan-k-u-n-t-o-u-t-u-j-a-n-asema-marjatta-kaurala-veikko-kylamarttila.html>.

Kris 2017. Rikosseuraamuslaitoksen Lähityöhanke 2016–2017. Viitattu: 11.11.2019. <https://kris.fi/2017/08/10/rikosseuraamuslaitoksen-lahityohanke-2016-2017/>.

Kuussaari, K.; Tourunen, J.; Knuuti, U.; Lind, H. & Ämmälä, A.-J. 2017 Rikosseuraamusyksiköiden päihdeasiakkaiden tausta, päihteenkäyttö ja heille annetut palvelut. Helsinki: A-klinikkasäätiö. Viitattu: 11.11.2019. https://tiedostot.a-klinikkasatio.fi/Tietopuu_Katsauksia_4_2017.pdf.

Lakso, M.-A & Mäntynen, S. 2011. Selviytymisen mahdollisuus - vankien kokemuksia valvotun koevapauden merkityksestä. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.11.2019. <https://www.theseus.fi/handle/10024/35546>.

Laurila, T. 2018. Lähityötä kehittämässä. Vankilan valvontahenkilökunnan näkemyksiä lähityöstä ja sen kehittämisestä. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusala. Helsinki: Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.11.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/159157/Laurila_Timo.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Liimatainen, A. & Rantala, K. 2016. Vankeuslakiuudistuksen arviointitutkimuksen yhteenveto. Katsauksia 17/2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu: 10.10.2019 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/170067/Katsauksia_17_Liimatainen_Rantala_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Miettinen-Koivusalo, S. 2012. Vankiloiden yhteisökuntoutuksen käsikirja. Julkaisematon.

Murto, K. 1997. Yhteisöhoidon suuntauksia. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapaudentoimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249. Helsinki: Hakapaino oy.

Oikeusministeriö 2017. Rikoksentorjuntaneuvosto – alkoholi ja väkivalta. Viitattu: 11.11.2019. <https://rikoksentorjunta.fi/alkoholi-ja-vakivalta>.

Pennanen, K. 2007. Pro-gradu. Vertaistuen vaikuttavuus - Vertaistuen vaikuttavuus Irti Huumeista ry:n huumeiden käyttäjien läheisille tarkoitetuissa vertaistukiryhmissä. Yhteiskuntapolitiikka. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu: 17.11.2019. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/12790/URN_NBN_fi_jyu-2007476.pdf?sequence=1.

Perjus, K. 2015. Entisten jäsenten kokemuksia Helsingin vankilan päihdekuntoutusosasto Sörkka- yhteisöstä – ”Et siin niinku pureuduttiin siihen ongelmaan, et se ei ollu vaan semmost niinku pään paijaamista. Opinnäytetyö. Helsinki: Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.11.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/89870/Perjus_Kati.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Pitkänen, T.; Kaskela, T.; Tyni, S. & Tourunen, J. 2016. Päihdehoitoon hakeutuneiden rikollisuus - rekisteri- ja hoitotietoihin perustuva seurantatutkimus vankeusrangaistukseen tuomituista päihdehoidon asiakkaista. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2016. Tampere: Suomen yliopistopaino oy – Juvenes Print.

Rehnback, I. 2011. Pelson vankilan ohjelma-, päihde-, ja mielenterveystyön suunnitelman kehittämisprojekti. Opinnäytetyö. Oulu: Diakonia-Ammattikorkeakoulu. Viitattu: 17.11.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/30737/Rehnback_Irene_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Rikosseuraamuslaitos 2012a. Päihdetyön linjaukset vuosille 2012-2016. Viitattu: 11.11.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf.

Rikosseuraamuslaitos 2012b. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja/2012. Hallittu vapauttaminen. Viitattu: 11.11.2019. https://docplayer.fi/3072273-1-rikosseuraamuslaitoksen-kasikirjoja-2012-hallittu-vapauttaminen-luonnos-20-7-2012.html#show_full_text.

Rikosseuraamuslaitos 2014. Arki Vankilassa. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 2014. Viitattu: 11.11.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6lo-YIEYC7/Arki_vankilassa_2014_SUOMI_net.pdf.

Rikosseuraamuslaitos 2018a. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018. Viitattu: 11.11.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/AWHm-QGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf.

Rikosseuraamuslaitos 2018b. Risen strategiakartta - Tavoitteet ja kehittämisalueet kaudelle 2018-2021 Vuoden 2018 toimenpiteet. Viitattu: 11.11.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hgIF5q/RISE_strategian_toimeenpano_2018_2609201.pdf.

Rikosseuraamuslaitos 2018c. Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen tulossopimusvuosille 2018-2021. Toimenpiteet vuodelle 2018. Viitattu: 11.11.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/BT4m34zA7/Tulossopimus_RISE_2018-2021_VALMIS.pdf.

Rikosseuraamuslaitos 2018d. Vangin sijoittaminen tai siirtäminen avolaitokseen. Viitattu: 11.11.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/vanginsijoittaminenavolaitokseenjaavolaitoksesta-suljettuunvankilaan70042017.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2019a. Tiedotteet ja uutiset 2019. Vankien määrä väheni edelleen, mutta rikoksen uusijoiden määrä kasvoi hieman 2018. Viitattu: 11.11.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/Tiedotteetjauutiset2019/03/vankienmaaravahe-niedelleenmuttarikoksenuusijoidenmaarakasvoihiemanvuonna2018.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2019b. Kuntouttava toiminta – Ohjelmatyö. Viitattu: 29.10.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelma-tyo.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2019c. Vapautumisen valmistelu. Viitattu: 16.11.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/vapautumisenvalmistelu.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2019d. Vankilat. Viitattu: 16.11.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2019e. Muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu: 17.11.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu: 11.11.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu: 11.11.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html.

Saari-Holm, M. & Vihtonen, E. 2015. Ryhmämuotoinen päihdekuntoutus - Kollaasivideo Päihdekuntoutumisyksikön asiakkaitten kokemuksista. Opinnäytetyö. Sosiaaliala. Lappeenranta: Saimaan ammattikorkeakoulu. Viitattu: 17.11.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/91151/Saari-Holm_Milla_Vihtonen_Elina.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002 Helsinki: Tietosanommat.

Suistomaa, M. 2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvitys vankiterveydenhuollosta. Viitattu: 11.11.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70290/URN_ISBN_978-952-00-3510-5.pdf.

Tillanen, K. & Kähkönen, P. 2012. Retkahtaminen - Päihdekuntoutujien kokemuksia retkahduksen käsittelystä yhteisö kuntoutuksessa. Opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.11.2019. <https://www.theseus.fi/handle/10024/48084>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu: 18.11.2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus – onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Viitattu: 11.11.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/I1CTvAnMd/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastollisia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoskirja_net.pdf.

Vankeuslaki 23.9.2005/767. Annettu Helsingissä 23.9.2005. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#O2L4P8>.

Varjonen, V. 2015. Huumetilanne Suomessa 2014. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu: 11.11.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125568/THL_RAPO1_2015_web%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Haastattelukysymykset

NYKYISET JÄSENET

Taustatiedot

- Oletko ollut aiemmin suljetussa vankilassa yhteisökuntoutusosastolla?
- Minkälaisia päihdehoitoja tai päihdekuntoutuksia sinulla on ollut aiemmin? Kuinka monta?
- Kuinka kauan olet ollut Käyräparkissa?
- Millä tasolla olet?

Tulotilanne

- Mistä sait kuulla Käyräparkista? Muut vangit/ohjaaja/muu, mikä?
- Mikä sai sinut hakemaan yhteisökuntoutusosastolle?
- Millaisia ennakko-odotuksia sinulla oli Käyräparkista?
- Koetko, että aiemmalla kokemuksella yhteisökuntoutuksesta on vaikutusta kuntoutumiseen?
- Kuvaile saapumistasi osastolle. Miten henkilökunta ja muut vangit ottivat sinut vastaan?

Osaston käytännöt

- Onko päihdetestauksia mielestäsi liikaa tai liian vähän? Perustele
- Miten koet osaston käytännöt ja aikataulut?
- Oletko saanut ohjeistusta tarpeeksi?
- Miten koet ongelmien käsittelyn yhteisössä? Mistä saat tukea?
- Miten koet retkahdusten käsittelyn yhteisössä?
- Osallistutko vapaaehtoisin ryhmiin? Miksi/miksi et?
- Mikäli olet osallistunut yhteisökuntoutukseen suljetussa laitoksessa, mitä eroa on mielestäsi Käyräparkilla ja suljetun laitoksen yhteisökuntoutusosastolla? Hyvät/huonot puolet?
- Millaista työtoimintaa Käyräparkissa on? Koetko sen tukevan kuntoutumistasi?
- Onko tasojärjestelmä toteutunut mielestäsi oikeudenmukaisesti?
- Miten koet seuraamuskäytännöt osastolla? Onko oikeudenmukaiset?
- Koetko päässeesi osalliseksi yhteisön jäsenenä?
- Koetko olosi turvalliseksi osastolla?
- Onko jäsenten määrä osastolla mielestäsi hyvä?
- Miten koet yhteisökuntoutuksen vaikuttavan päihteiden käyttöösi tai asennoitumiseesi päihteisiin?

Henkilökunta (vartijat/ohjaajat)

- Onko henkilökunta mielestäsi ammattitaitoista?
- Koetko henkilökunnan olevan osa yhteisöä?

Onko henkilökuntaa riittävästi? Tulisiko työryhmään kuulua muita ammattilaisia?

- Oletko saanut riittävästi tukea henkilökunnalta?
- Miten koet työntekijöiden vaihtuvuuden (esim. kesälomat/sijaiset?)
- Minkälaisia kehitysehdotuksia sinulla on yhteisökuntoutukseen/Käyräparkin toimintaan?
- Mikä mielestäsi toimii hyvin Käyräparkissa?

Haluatko kertoa vielä jotain?

Haastattelukysymykset

ENTISET JÄSENET

Taustatiedot

- Oletko ollut suljetun vankilan yhteisökuntoutusosastolla ennen Käyräparkkia? Jos olet, mitä eroa suljetulla yhteisöllä ja Käyräparkilla?
- Minkälaisia päihdehoitoja ja/tai päihdekuntoutuksia sinulla on ollut aiemmin? Jatkuuko hoitot/kuntoutus?
- Kuinka kauan olit Käyräparkissa?

Tulotilanne

- Mistä kuulit Käyräparkista? Muut vangit/ohjaaja/muu, mikä?
- Mikä sai sinut hakemaan osastolle?
- Millaisia ennako-odotuksia sinulla oli Käyräparkista? Muuttuiko käsityksesi jakson aikana?
- Koetko, että aiemmalla kokemuksella yhteisökuntoutuksesta on vaikutusta kuntoutumiseen? Ei aiempaa kokemusta/aiempi kokemus, hyödyksi vai haitaksi?

Osaston käytännöt

- Miten koit aikasi Käyräparkissa?
- Saitko mielestäsi riittävästi apua ja tukea osastolla?
- Miten yhteisökuntoutusosasto vaikutti sinun päihderiippuvuuteesi?
- Opitko osastolla jotain mistä oli sinulle myöhemmin hyötyä/apua vapauduttuasi?
- Oletko vapautumisen jälkeen ollut osana jotain muuta yhteisöä (esim. AA, NA, KRIS)?
- Koetko yhteisökuntoutuksen vaikuttaneen päihteiden käyttöösi? Miten?
- Kuinka tärkeäksi koet jatkokuntoutuksen mahdollisuuden?

Henkilökunta (vartijat/ohjaajat)

- Oliko henkilökunta mielestäsi ammattitaitoista?
- Koitko henkilökunnan olevan osa yhteisöä?
- Oliko henkilökuntaa riittävästi?
- Tulisiko työryhmään kuulua muita ammattilaisia?
- Saitko henkilökunnalta riittävästi tukea henkilökunnalta? Entä ohjeistusta, minne hakeutua/jatkaa vapauduttuasi?
- Minkälaisia kehitysehdotuksia sinulla on yhteisökuntoutukseen/Käyräparkin toimintaan?
- Mainitse vähintään yksi asia, joka ansaitsee mielestäsi kiitosta Käyräparkissa.

Haluatko kertoa vielä jotain?

Suostumus tutkimukseen

Suostun haastateltavaksi Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden Sanna Yli-Rantalan ja Niina Kuikan opinnäytetyötä varten, sekä haastattelun nauhoittamiseen ääninauhurilla. Annan näille opiskelijoille luvan käyttää haastattelussa kerättyjä tietoja heidän tutkimuksessaan. Ymmärrän, että tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään vain tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen muistiinpanot haastattelusta hävitetään ja ääninauhat tyhjennetään.

Olen saanut riittävät tiedot oikeuksistani, tutkimuksen tarkoituksesta ja sen toteutuksesta. Ymmärrän, että minulla on anonymiteettisuoja, eikä minua voida tunnistaa tutkimustuloksista. Ymmärrän myös, että osallistumiseni tähän tutkimukseen on vapaaehtoista ja minulla on oikeus keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa, eikä siitä koidu minulle minkäänlaisia seuraamuksia.

Tätä lomaketta on tehty kaksi (2) kappaletta, yksi haastateltavalle ja yksi opinnäytetyön tekijöille.

Päiväys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Tutkimuksen tekijät:

Sanna Yli-Rantala

Niina Kuikka

Tutkimuslupa

5.2.2019

5/332/2019

Opiskelijat
Sanna Yli-Rantala
Niina Kuikka
Turun ammattikorkeakoulu
Sosionomi

Hakemuksenne 24.1.2019

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopintojen opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja Eeva Timonen-Kallio. Työelämän yhteyshenkilö on erityisohjaaja Tuija Sarkola Käyrän vankilasta.

Tutkimuksen aihe

Käyräpark - Entisten ja nykyisten jäsenten kokemuksia yhteisö kuntoutuksesta avolaitoksessa

Tutkimuksen toteutus

Noin viiden nykyisen ja viiden entisen sellaisen vangin haastattelua, joilla on kokemusta myös suljetun vankilan yhteisö kuntoutuksesta. Vankien haastattelut tapahtuvat Käyrän vankilassa. Entisten vankien haastatteluihin on hankittu suostumus yhteisö kuntoutuksen kehittämissä päivien kautta.

Lupahakemus

Haette lupaa vankien haastatteluihin.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Vankien haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan suostumuksella.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta häiriä vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Käyrän vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle.

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Ilppo, A. Alatalo
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Käyrän vankilan johtaja